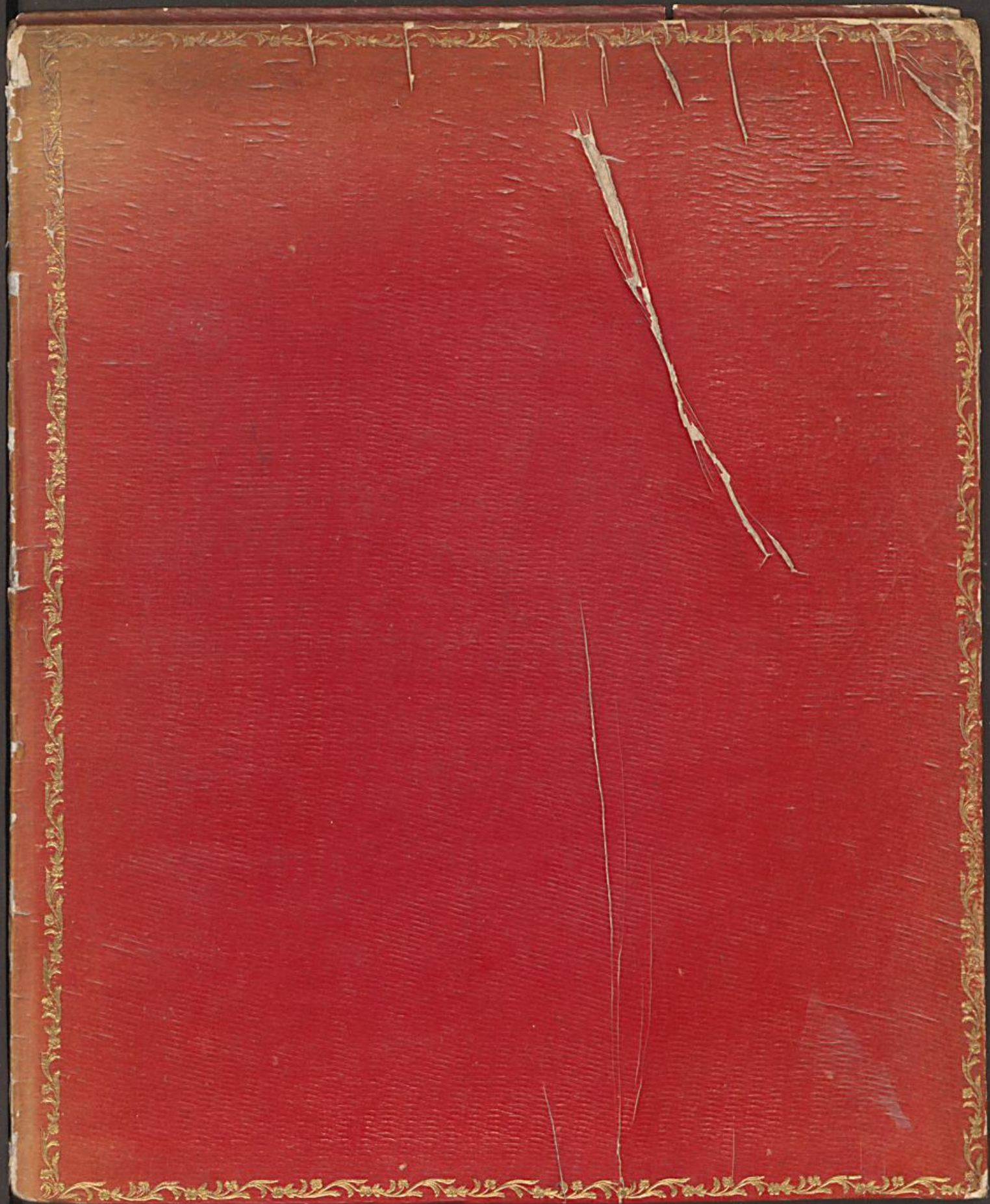
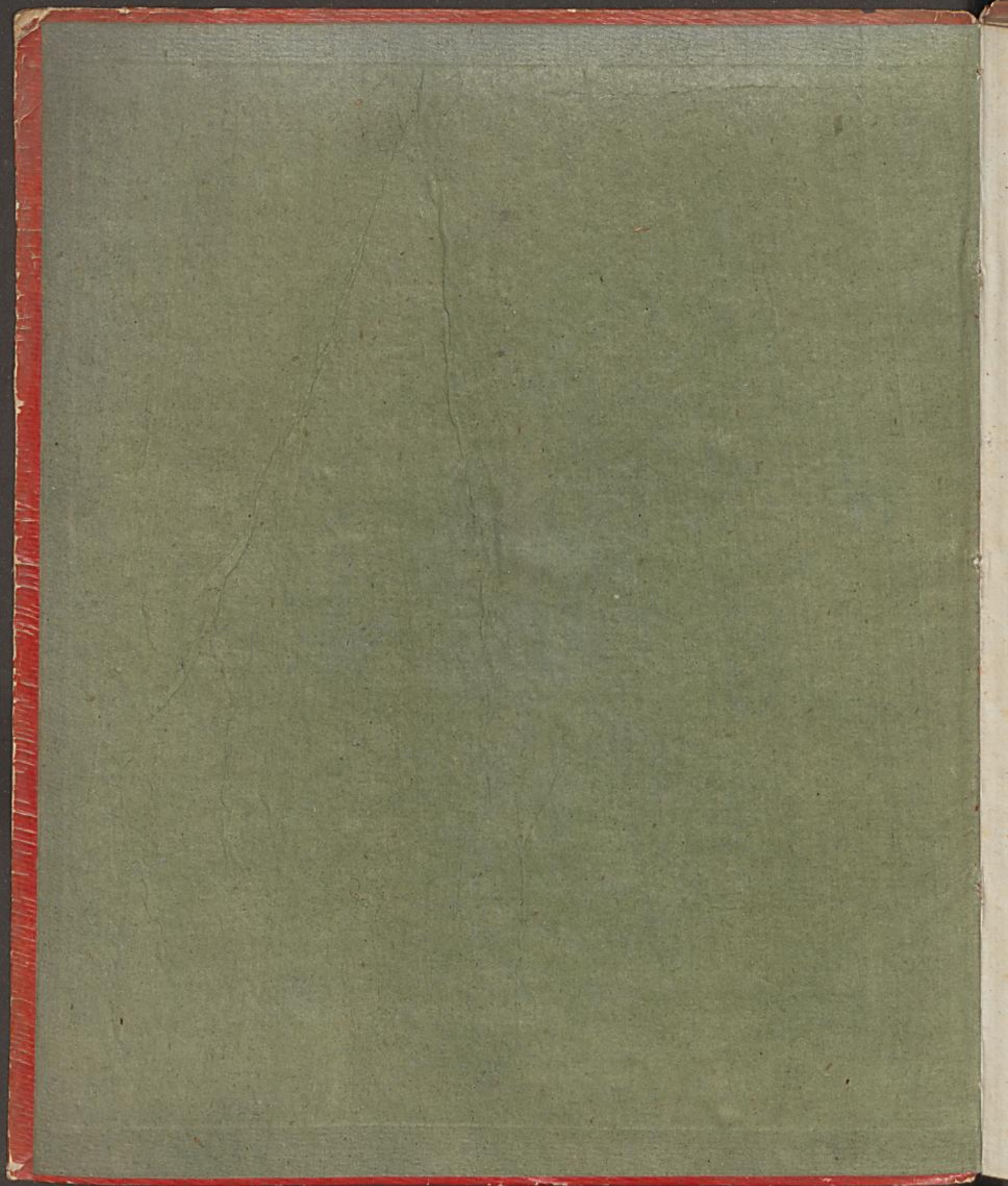






FD 717

STICHLHOLM

DESTRUYED BY THE CRUIZERS

THE STICHLHOLM

Th. 9.5.

SPICILEGIUM
OBSERVATIONUM EXEGETICO-CRITICARUM

AD

ZEPHANIAE VATICINIA,

QUAS

MUNUS PROFESSORIS THEOLOGIAE PUBLICI ORDINARII IN
UNIVERSITATE LITTERARIA VRATISLAVIENSI
AUSPICATURUS

EDIDIT

DANIEL A COELLN,

THEOL. AC PHIL. DR.

VRATISLAVIAE 1818.

TYPIS BARTHII ACADEMICIS.

FP 717

P R A E F A T I O.

Pauca sunt L. B., de quibus te in opusculi limine versantem praemoneam, ne aequum de eo iudicium ferre non valeas. Initium scilicet conficiendi hosce commentarios eo factum est tempore, quo vatis nostri, non minus ac reliquorum ad recentiorum Hebraismum pertinentium, monumenta ab interpretibus nostri aevi plane neglecta, certe immerito posthabita jacerent. Inde primum oborta voluntas novam lucem affundendi scriptori haud jure contempto. Incepi igitur veteres excutere versiones, evolvere interpretes, Patres praecipue Ecclesiae Judaeorumque doctores, nec non mearum in explicandis locis impeditioribus virium periculum facere, apparatus denique, inter has operas congestum, in ordinem redigendo commentarium qui dicitur perpetuum conficere. In quo concinnando viam ab ea diversam instituere, quam Ern. Car. Rosenmuellerus, interpretum grammatico-historicorum facile princeps, in Scholiis suis aperuit, atque exemplo suo eruditus comprobavit, haud est visum. Hoc jam opere ad finem perducto, dum, quo minus statim vulgaretur, impedimento esset temporum ratio, edendis hujusce generis opusculis perquam iniqua, ipsius in lucem prodierunt Rosenmuelleri Scholia in Zephaniam, eaque, quod utique, cum ejus vestigiis institissem, aliter contingere vix poterat, cum meis non uno in loco fere ad verbum conspirantia. Quod, quamvis non sine aliqua animi voluptate percepissem, suspensum tamen me reddidit de edendis lucubrationibus meis, superfluis certe iis in locis, quibus cum hujus viri Scholiis convenirent, dubiae vero, ut mihi videbatur, auctoritatis, si aliqua in parte a tanti viri sententia recederent. Fluctuanti mihi in mentem venit idoneos atque justos de hac re iudices adire, eorumque potius consiliis quam meae sententiae obedire. Inter quos primo loco mihi vocandus est Joh. Jac. Arnoldi, Theologus Marburgensis, vir, ut in his litteris versatissimus, ita mihi tam multis nomi-

nibus colendus, ut pietati erga eum nec modum liceat nec finem imponere. Qui, hortatorem vereor benevolum potius quam iudicem agens severum, auctor mihi fuit ac suasor ne nunc quidem a consilio meorum commentariorum edendorum recedendi. Unde audacior factus, illos, lingua Germanica scriptos, Lipsiam ad S. V. Keilium — cuius, qualis viri! acerbam praematura morte jacturam, omnes nobiscum, qui litteras amant, dolerunt — transmittendos curavi. A quo cum essent cum Rosenmuellero communicati, nec is dissuaderet, consensi tandem, ut in *Analectis Theologicis*, a Keilio et Tzschirnero editis, typis exscriberentur. Haec dum agebantur Vratislaviam evocato nova, cum munere demandato, scribendi opportunitas sese obtulit. Proinde circumspicienti mihi, quod potissimum tali occasione dignum seligerem, in memoriam rediit sollicitudo, ne inessent his commentariis nonnulla minus recte observata, alia otiosa, levioris certe momenti. Itaque, consensu S. V. Tzschirneri, eos, jamjam prelo subiciendos, revocavi, de novo perlustravi, superflua aliquam multa rescidi, alia emendavi, totum opus in compendium redegi, Latinitate denique donavi. Vides jam, qua ratione ortae sint observationes, quas tibi trado, amplius non *Commentarii*, sed *Spicilegii* nomen sibi vindicantes.

Quo minus vero opus omnibus numeris absolutum et a vitiis liberum confecisse mihi videar, ut alia permulta, ita ipsa, quae ad scribendum me adegit, subitaria fortunae munerisque facit mutatio. Fieri enim non poterat, quin ea, ut praeter omnem meam expectationem contigit, ita animum improvisum solito magis turbaret sollicitumque redderet, ne libellus tanto munere non satis dignus censeretur. His curis occupatus cum me ad scribendum contulissem, vereor, ne subinde propter nimiam anxietatem haesitationemque deliquissem. Quibus vitiis ut benevole ignoscas, omni, qua par est, modestia iterum iterumque rogo.

Quod superest, faxit deus O. M. ut sacrarum litterarum tractandarum colendarumque studium, nostra praesertim aetate, qua permulti, sive vano philosophandi de rebus divinis pruritu abrepti, sive mystice somnianti cupidine capti a perscrutandis genuinis religionis fontibus deterrentur, in dies augeatur promoveaturque.

Scripsi Vratislaviae d. X. Octobris MDCCCXVIII.

Inter vaticiniorum monumenta quae nomine duodecim prophetarum vocantur *nonum* praefert titulum: *Sermo Jehovae habitus ad Zéphaniam, filium Chusi, Gedaliae filii, Amariae filii, Ezechiae filii, tempore Josiae, Amonis filii, regis Judae.* Indicat ille verbis *סֵפֶר יְהוָה* *sermo Jehovae*, quibus vel *oraculum* numinis *singulare*, vel *oraculorum collectionem* significari constat, contineri hoc volumine effata divina. Tum *nomen* addit *vatis*, *maiores* e quibus ortus sit, *aetatemque* sermonis prophetici. Quae indicia, utpote traditione a patribus accepta, minime quidem ab interprete cauto sunt spernenda, sed ipso voluminis argumento velut lapide Lydio adhibito, exploranda accuratiusque definienda. Ex quo eodem, ut fonte unico, petenda sunt quae de *loco* quo vaticinatus sit ille, de *orationis indole*, *ingenioque vatis poëtico* praefaturo explicanda remanent. Jam in his introductionis capitibus nos ita versaturi, ut ab aliis breviter annotata uberius explicemus, nova quaedam observata adjiciamus, minus vero recte animadversa denuo expendamus, nobis visi sumus opus non inutile suscepisse.

Et de *persona* quidem *vatis* titulus, *nomine* et *majoribus* exceptis, nulla nobis suppeditat indicia. Ipso tamen nomine *munus* simul indicari *propheticum* sententia fuit Hieronymi „nomen *dicentis* Sophoniae alii „*speculam* [ut a *סֶפֶר* speculatus est] alii *absconditum* [ut a *סֶפֶן* abscondi- „dit se] *Domini* transtulerunt. Sive igitur specula sive absconditum Do- „mini interpreteris, utrumque *prophetae* convenit. Dicitur enim ad

„Ezechielem [III. 17] *fili hominis speculatorem* [צִיִּפָּה] *te posui domui*
Israel. Et in alio loco [Amos III. 7.] *non faciet Dominus quidquam,*
nisi revelaverit disciplinam suam [גִּלָּה סוֹרֵי] *servis suis, prophetis.*“ Nec
 aliter Abarbanel (Comment. in Ezech. f. 154. a.) nomen hoc impositum
 esse vati existimat לפי שגלה דברים צפונים ונכתרים *quod revelaverit res*
absconditas et secretas [ut v. c. III. 9.]; vel שביאר צפוני השם ונסתהריו *quod*
explicaverit abscondita numinis et secreta ejus. Egregie vero contra hanc
 sententiam S. Ven. Rosenmuellerus monuit, nomen Zephaniae nec huic vati,
 nec ordini prophetarum adscriptis peculiare fuisse, ut arcani quid redo-
 lens, sed Israelitis usitatissimum, quippe quod Noster commune habuerit
 cum pluribus aliis Judaeis, ut Levita quodam 1 Chron. VI. 21, et sacer-
 dote plus quam uno tempore exilii Babylonici 2 Regg. XXV. 18. Jerem.
 XXI. 1. XXIX. 25. 29. XXXVII. 3. LII. 24 et Zach. VI. 10. 14. Significa-
 tionem vero hujus nominis optime explicavit Jo. Simonis in Onomastico
 V. T. p. 544. 494, pro composito id habens ex verbo צָפַן *custodivit*, de
 numinis tutela dictum Ps. XXVII. 5. LXXXVII. 4, et יהוה i. q. יהוה *Jehova*;
 ut vertendum sit *custodivit Jehova.* Quod LXX. Ar. Vulg. reddentes
 σοφορίας *Sophonias* diversam pronuntiandi puncta vocalia ratio-
 nem, nec, quae sententia fuit S. V. Bertholdti, lectionem variantem
 secuti esse videntur. Solent enim Alexandrini, quorum vestigia premunt
 Arabs et Vulgata, pro Scheva vocalem brevem, more linguae Arabicae
 exprimere, et Patach sono magis obscuro, o, enuntiare; sic nomen, quod
 sequitur, גְּדַלְיָה pronuntiant γοδολίας גַּעְתָּם Gen. XXXVI. 16. γοδωμ
 שְׁמָה Gen. XXXVI. 17. σομέ *οχοδίας* עַתְלִיָּהוּ γοδολία 2 Regg. VIII.
 26. V. Gesenii Geschichte der Hebraeischen Schrift §. 50. 2.

Genus prophetae per generationes quatuor ad abavum usque Ezechiam
 reducitur, quod factum esse putant ut indicetur nobili eum gente ortum
 fuisse. Ita Cyrillus Al. eum vocat οὖν ἄσημον τὸ κατὰ σάρκα γένος; Hie-

ronymus *gloriosa majorum stirpe ortum*, ex Judaeorum scilicet sententia ab Aben-Esra ad Joel I. 1. tradita, omnem prophetam qui memoret nomen patris sui fuisse filium viri honorati. Quodsi avus illius talis fuerit illos memorari ambos; nec non a Davide Kimchio, qui ad Zeph. I. 1. „maiores *inquit* illius (Sophoniae) fuerunt filii magni et propterea eorum „mentio facta est.“ — Verum enimvero mos inter Orientis populos vicens majores quacunque occasione oblata enumerandi non ad nobiles tantum stirpes solet restringi, et, cum plurimi prophetae, ut Jesaias, Jeremias, Ezechiel, Hoseas, Joel, Jonas patrem in titulo adjiciant, unus etiam, praeter Nostrum, Zacharias avum addat, omnium tamen parentes tam obscuri latent, ut de persona eorum ne levissimum quidem vestigium supersit. Quod utique his omnibus contingere non potuisset, si fuissent illi generis nobilitate nominisque fama quadam conspicui. Danielis e contrario, juvenis summo, ut narratur, loco nati, ne pater quidem nominatur.

Nec de Zephaniae majoribus praeter nomina alia exstant monumenta. Prophetas eos fuisse ex Judaeorum sententia refert Hieronymus. Cujuscunque enim, tradit, prophetae pater aut avus ponatur in titulo, ipsos quoque fuisse prophetas. Inde Amosum, qui dixerat [VII. 14.] *non sum propheta, nec filius prophetae, sed pastor caprarum vellicans sycamina* patris nomen in titulo non habere. Cum vero ex SS. non possit monstrari munus propheticum apud Hebraeos ad certas familias ita fuisse adstrictum, ut patribus deinceps filii in hoc munere fungendo succederent, ut apud Indos Aegyptiosque, sententiam, hac praesumptione fultam, auctoribus jure relinquimus. Addita potius sunt, opinor, haec nomina, quo facilius Noster ab aliis viris aequalibus ejusdem nominis discernatur.

Inter majores hos unus, Ezechias, memoriam ille revocans pii regis Judae hoc nomine clari, suspicionem excitavit, regia Zephaniam stirpe

originem duxisse. Nec omnino repugnant rationes chronologicae. Inter Josiam quidem, quo regnante inclaruit Zephania, et Ezechiam, regem Judae, *duae*; Zephaniam inter et abavum Ezechiam *tres* enumerantur generationes. Sed hoc levius videbitur perpendenti non omnes in lineis stemmatum generationes sibi respondere, et Manasses, Ezechiae filii, regnum LV. annorum duabus in altera linea generationibus sufficere potuisse. Nec adversatur, quod unus tantum Ezechiae filius, Manasse 2 Regg. XX. 21. 2 Chron. XXXII. 33, nec alter usquam Amarias nomine recitatur; poterat enim iste, vel quod e pellice regia esset genitus, vel quod annales Judaeorum praeter regni haeredem alios regis filios reticere solent, silentio praeteriri. Gravius est quod monet Bertholdtus, Ezechiam, vatis abavum non insigniri nomine regis מֶלֶךְ, quod in omnibus inscriptionibus regi memorato adjicitur v. c. Jes. I. 1. Hos. I. 1. Micha I. 1. Quis vero sibi persuadeat, auctorem tituli nostri, si de regio vatis ortu traditionem quandam repperisset, eam, adjectis verbis מֶלֶךְ יְהוֹנָדָה, significare praetermisisse? Non minus incerta sunt, quae de *patria, muneris ratione obituque Zephaniae* doctores Judaeorum ecclesiaeque Patres, duce puta recentiori traditione, nobis retulerunt. Et patriam quidem indicat *Pseudo-Epiphanius*, in vitis prophetarum Opp. II. 448. eum fuisse exhibens *e tribu Simeonis* (cujus quippe pars pertinuisse videtur ad regnum Judae cf. S. Ven. de Wettii Hebr. Archaeologie §. 139.) *e monte Sarabatha* (οὗτος ἦν ἐν φυλῇ Συμέων, ἀπὸ ὅρου Σαραβὰδ al. Βαραδὰ). Conjecit *Dan. Huetius* intelligendum esse vel *Sarathasar* [צַרְתַּשָּׁר] montem solitarium in tribu Rubenitica Jos. XIII. 9. vel *Saredatha* [צַרְדָּתָה] 2 Chron. IV. 17. vel *Sarthan* [צַרְתָּן] in tribu Gaditica 1 Regg. IV. 12, vel denique, ex altera lectione, *Barad* locum dubium Gen. XVI. 14. Sed de loco in tribu Simeonitica sito ille, quisquis fuerit, cogitasse videtur. — De *muneris ratione* tradunt *Thalmudistae* (Psikta major in Jalkut in Jerem. num. 262.) Jeremiam in

plateis, Zephaniam in concionibus (f. ob יהקיש II. 1.), Huldā in gynaeceis vaticinatam esse. — Nec id quidem abhorrere videtur a vero, tres illos aequales ratione quemque diversa munere suo functos esse. De obitu denique prophetae Epiphanius refert *mortuum eum esse in revelatione Domini* (ἐν ἀποκαλύψει κυρίου). Sepulchrum ejus exstare creditur in monte Libano, in spelunca quadam occlusa et nube atra numquam non obumbrata. Cf. J. H. Hottingeri Cippi Hebraeorum. Ed. altera. Heidelbergae 1662. 8. p. 64.

Vaticiniorum aetatem indicant tituli verba בִּימֵי יִאֲשִׁיָּהוּ בֶן-אֲמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה *tempore Josiae, Amonis filii, regis Judae.*

Josias iste, filius Amonis, regis Judae violenta conjuratorum manu tertio regni anno interfecti 2 Regg. XXI. 23. 2 Chron. XXXIII. 24, annos octo natus 2 Regg. XXII. 1, 2 Chron. XXXIV. 1, ope sectatorum patris ad regiam evectus dignitatem 2 Regg. XXI. 24. 2 Chron. XXXIII. 25 per unum et triginta annos imperii tenuit gubernacula 2 Regg. XXII. 1. 2 Chron. XXXIV. 1. — Rex juvenis ab octavo regni anno animum prodidit religioni Jehovae, a majoribus Manasse et Amone neglectae, sincere addictum 2 Chron. XXXIV. 3, nec multo post, anno duodecimo, altaria Baalis una cum simulacris huic idolo consecratis destruere occoeperat 2 Chron. XXXIV. 3 — 7. Anno denique decimo octavo, reperto ab Hilkia, summo sacerdote, in templo restaurando legis volumine, rex legis simul verbis et Huldae, vatis, oraculo perterritus omnes cultus peregrini reliquias ita funditus delevit, ut festo paschali anni sequentis religionis simul restitutae et templi lustrati sacra rite possent peragi. 2 Regg. XXII. 3 — XXIII. 27. 2 Chron. XXXIV. 8 — XXXV. 20.

Editane fuerint oracula Zephaniae ante an post hanc sacrorum emendationem disceptatum est inter viros doctos, Davide Kimchio, Abarbanele et Jahnio priorem, Eichhornio, Bertholdto et Rosenmuellero poste-

riorem temporis definitionem probantibus. Quae disquisitio quo facilius possit dijudicari, primum omnium quae huic volumini inesse videntur temporis indiciorum conspectum exhibebimus, adpersis subinde notis; deinde, singulis diligentius exploratis, nostram qualemcunque de hac re sententiam ingenue profitebimur.

Memorantur statim orationis initio *Baal* ¹⁾ *reliquiae* שַׁעַר הַבַּעַל I. 4, cultores intellige, qui, ut Hieronymi verbis utar, pauci a caede hostium

¹⁾ *Baal*, Idolum Syrophoenicum et Carthaginensium (*Muenter Religion der Carthager*, Hafniae 1816. 8. §. 3. 4.) non diversus a *Belo* בַּעַל Dan. I. 2. Babyloniorum (Hieronymus ad Hos. II. 7. 15), Hieronymo Βελσάμεν בַּעַל השמים *dominus coeli*, vel simpliciter *dominus*, possessor, ὁ ἔχων, Philoni Byblio κύριος οὐρανοῦ dictus, nec fortasse diversus ab Hercule Tyrio vocato in libris apocryphis 2 Macc. IV. 18. 20, scriptoribus Graecis Herod. II. 44. Diod. Sic. XX. 14. Arrian. II. 16. et Romanis Cic. nat. D. III. 16, ex cel. *Creuzeri* (*Symbolik* Vol. II. p. 82. 83.) sententia solis fuit incarnatio, ex *Heerenii* (*Ideen* Vol. I. 646. ss.) ipsius populi Phoenicii mercaturae navigationibusque dediti (הַרְכָּל Ἡρακλῆς) signum quoddam ac symbolum. Cujus inter Judaeos colendi auctor fuit Ahas altaribus in templo ponendis secundum Damascenorum exemplar conflatis 2 Regg. XVI. 11—18. Filius ejus Manasse simulacra etiam Baalis intulit templo 2 Regg. XXI. 4. 5. 7. 2 Chron. XXIII. 4. 5. 7. Patris autem instituta filius retinuit *Amon* 2 Regg. XXI. 20. 2 Chron. XXXIII. 22. Superstitionem Baaliticam his auctoribus in ipsa templi adyta penetrasse, inde etiam est colligendum, quod a Josia, templum lustrante, vasa Baalitica et equi solares (qui itidem ad Baalem, deum Solem, pertinuisse videntur), ante templi portam constituti, remoti sunt. 2 Regg. XXIII. 4. 5. Quam templi profanationem visio Ezechielis prophetica c. VIII., non ita multo post, vigente

remanserant. Quin immo in ipsa Hierosolymorum urbe sedes praecipua conspicitur superstitionis Baaliticae²⁾, cui ipsius regis filii vel cognati³⁾ una cum *regni proceribus*⁴⁾ adhaerent. Simul rituum origine Philisthaeorum vestigia apparent non incerta in *transsiliendo limine* I. 8.⁵⁾ me-

adhuc praeteritorum memoria edita, vividis depinxit coloribus. Nec non oracula Jeremiae, aequalis Nostro, serpentem inter Judaeos cultum Baaliticum passim reprehendunt. Cf. II. 8. 23. VII. 9. XI. 13. 17. XIX. 5.

²⁾ Qua ex urbe cum profectus esset cultus Baaliticus (cf. Micha I. 5. unde *Judaeae excelsa* (בְּמֹת) nonne Hierosolymis? Jerem. XXXII. 35.) eum ibi extirpare arduum fuisse opus videtur.

³⁾ בְּנֵי הַמֶּלֶךְ I. 8. De his v. infra.

⁴⁾ שְׂרָפִים *regni sunt proceres*, interius regis consilium, ut ex Jeremia XXXVI. 12. patet.

⁵⁾ Verba פָּקַדְתִּי עַל כָּל דּוֹלֵג עַל הַמֶּפֶת animadvertam in omnes qui *transsiliunt limen* a veteribus non una sunt ratione explicata. In versione Alexandrina ἐκδινησάω ἐπὶ πάντας ἐμφανῶς ἐπὶ τὰ πρόπυλα excidit forte verbum περιπατοῦντας, quod utique expressit Vulgata *omnes qui arroganter ingrediuntur limen* i. e. interprete Hieronymo, qui non calcant limen (templi) superstitionibus servientes. Quod quid sibi velit apertius indicaturus Chaldaeus vertit כל דמהלכין בנימוסי פלשתאי *omnes qui ambulant in legibus Philisthaeorum*. Etenim ritus fuit Philisthaeis ut fanum Dagonis, idoli specie piscis, ingressuri transfilirent limen, tactu quondam deastri consecratum, ideoque calcando non profanandum. Cf. I. Sam. V. 5. Eadem transfiliendi notione verbum recurrit דָּלַג Ps. XVIII. 30. Vox autem מֶפֶת הַבַּיִת pro מֶפֶת הַמֶּלֶךְ Ezech. IX.

morato; haud sciō an Ammoniticae quoque religionis⁶⁾. Immo ipsa templi penetralia idololatriae sedes facta, donis injuria ac fraude conflatis a
 3. de limine templi est intelligenda. Ut nostro loco ita etiam a Jesaia II. 6. mores Philisthaeorum a Judaeis imitatione expressi reprehenduntur. Caerimonia autem in Dagonis cultu solennis eo, facilius Baalitico poterat admisceri quo arctius utraque inter se religio cohaereret. V. *Creuzeri Symbolik* II. 67 ss. *Syrum*, cujus sunt verba לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵלִים אֲחֵרִים וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה לְבַלְעֵם וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה לְבַלְעֵם וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה לְבַלְעֵם advertam in omnes violentos et rapaces, secutus Rosenmuellerus locutionem *transsilire limen* interpretatus est de violenta forium effractione, qualis a latronibus fieri solet; לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה לְבַלְעֵם *transsilire* itaque de violenta in aedes divitum irruptione, מִפֶּתַח vero, *limen* pro aedium foribus, partem pro toto, positum esse censet. Quae verbi לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה לְבַלְעֵם significatio, cum nullo loco comprobetur, valde mihi dubia videtur.

⁶⁾ Eo scilicet pertinere arbitrantur verba הַנִּשְׁבָּעִים בְּמֹלֶכֶם I. 5, ab interpretibus de jurejurando per Molochum, Ammonitarum idolum, explicata. LXX *κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν*; vox autem *βασιλεύς* ab iisdem I Regg. XI. 7. pro idolo מֶלֶךְ ponitur. Vulgata *Melchom*, quod interprete Hieronymo idolum Ammonitarum מֶלֶכֶם I Regg. XI. 5 designat. Syrus ܡܠܚܡ, Int. Graec. ap. Montfalc. in Hexaplis *κατὰ τοῦ Μόλεχ*. Omnium vero optime Chaldaeus בְּשֵׁם פֶּתַח יְהוָה *per nomen idolorum suorum*. Nomen enim מֶלֶךְ, מֶלֶךְ non Ammonitarum idolo proprium, sed cum aliis diis fictitiis commune fuisse videtur, immo cum ipso Baale, in Phoeniciorum numis literis מ' בעל i. e. מֶלֶךְ בַּעַל indicato. V. Eckhel *doctr. numm.* Vol. III. 396 ss. Baalem vero quam Molochum h. l. intelligere malim, quod de illius cultu sermo fuit in proxime praecedentibus. Contra Molochum praeferentes conferant locum 2 Regg. XXIII. 10 qui abrogatam hujus idoli religionem enarrat. Ritum denique e cultu Astartes (אַשְׁתֹּרֶת) petitum

deastrorum cultoribus implentur ⁷⁾). At vero medios inter impios pii inve-

Grotius elicuit ex verbis נָכְרִי מְלֻבָּשׁ הַלְבָּשִׁים *induti veste peregrina*, quae interpretatur de viris in honorem Astartes, deae, veste muliebri (נָכְרִי) contra legem Deut. XXII. 5. indutis. (Cf. *Creuzeri Symbolic* I. 363. Secutus est, opinor, vestigia Chaldaei vertentis לְמַעַן לְמַפְלָחָא *omnes qui perstre-punt ad cultum idolorum*, ut ante eum *Jarchius*. Quae adjectivi נָכְרִי signifi-catio vereor ut usu possit loquendi comprobari. Quod cum constanter de homi-nibus rebusve peregrinis, exteris occurrat, נָכְרִי מְלֻבָּשׁ de veste potius peregrina, a barbaris petita intelligo, locutione autem לְבָשִׁים מְלֻבָּשׁ נָכְרִי *divites* indi-gitari, vestimentis e longinquo arcessitis splendidiore, pro certo habeo. Quo-rum h. l. luxuria a nostro vate reprehenditur, ut ab Amoso VI. 4—6.

⁷⁾ Colligi hoc licet ex verbis הָמָּה וְהַמָּה הָמָּה בֵּית אֱדוֹנֵיהֶם *qui implent aedes dominorum suorum violentia* (donis cum violentia aliis ereptis Amos. III. 10.) *et fraude* (opibus fraude acquisitis Jerem. V. 27). Templum, habitacu-lum Jehovae, ab idololatriis foede inquinatum, Noster h. l. sarcastice בֵּית אֱדוֹנֵים *idolorum aedem* vocat. Vocabulum enim אֱדוֹנֵים *domini*, ut Synonymum בָּעָלִים, nomen idolorum generale fuisse videtur. — Respondent, hac assumpta interpre-tatione, verba nostra praecedentibus הַמִּפְתָּן עַל דְּלֵג de ritu profano intelligen-dis. Male LXX [Ar. Vulg.] τὸν οἶκον κυρίου θεοῦ αὐτῶν vertentes אֱדוֹנֵיהֶם ab אֱדוֹנֵי, noto Jehovae nomine, quod tamen, scite observante H. Michaelis, nullo in loco additum habet suffixum, derivarunt. Quod in Syro legitur ܐܕܢܝܐ cellarium J. D. Michaelis ad Castelli Lex. Syr. p. 485 efferen-dum censet in plurali ܐܕܢܝܐ domus urceorum. Legerim potius ܐܕܢܝܐ domus domini facili punctorum diacriticorum in literis, et ܐܕܢܝܐ transpositione, literarumque simillimarum ܐܕܢܝܐ et ܐܕܢܝܐ inter se permutatione ex libra-riorum oscitantia profecta. Ita v. c. Jes. III. 8. ܐܕܢܝܐ pro ܐܕܢܝܐ vitiose in eodem scribitur.

nuntur Jehovahae cultores II. 3. ⁸). Sed potior pars populi impii I. 12, sceleribusque abjecto omni pudore dediti III. 1. ss., statuta Jehovahae quotidie praedicata III. 5. contemptui habet III. 2. Cui vates poenas annuntiat divinas proxime imminentes I. 14—18, captivitatem videlicet sive deportationem in exilium שְׁכֵנֵת בֵּית יְהוּדָה II. 7. Atrociora etiam infortunia hostibus minatur Judaeorum finitimis, Philisthaeis II. 4—7, Ammonitis, Moabitis II. 8—10, immo Cuschaeis remotissimis II. 12., et urbi Ninivae, Assyriorum metropoli adhuc florenti gaudentique opibus II. 13. 14. Quorum nonnullos, ut Philisthaeos II. 7., Ammonitas Moabitasque II. 10, a popularibus suis ab exilio reversis esse subigendos praedicit. Quibus tamen hostibus, quo duce haec sint poenae infligendae, ne verbo quidem praemonstrat. Regnum decem tribuum nullo in loco ita memoratur, ut inde colligere possis id adhuc floruisse, sed eo in loco (II. 13. 14) quo adumbratur aetas Messiana, qua futurum esset, ut utrumque regnum, discordia sublata, communi sub rege ad unum Israelis, idque florentissimum conjungeretur. Hos. I. 10. 11. Jes. XI. 12. XLIX. 18. LX. 4.

Jam in perlustrandis his indiciis hunc ordinem sequamur, ut primum quae internum reipublicae et religionis statum, deinde quae exterorum regnorum conditionem respiciant consideremus.

Atque quae regnum Judaicum spectant indicia, religionis, et quae arctissime cum illa cohaereret, reipublicae exhibent statum, quo superstitio institutaque majorum perversa de imperio certarent cum veneratione Jehovahae pura moribusque integris et emendatis. Inde bona vides mixta malis, ritus peregrinos cum religione avita, modestos, solo deo confiden-

⁸) עֲנֵי הָאָרֶץ *modesti terrae* h. l. eodem modo idololatriis divitiis elatis
 jisque prae fractae securis opponuntur, quo רָצַעַי־אֶרֶץ *quieti terrae* Ps. XXXV.
 20. רֹשֵׁי רָשָׁעִים oppressoribus populi praevaletibus.

tes cum impiis, suis opibus elatis atque fretis, detestandi cultus Baal-
tici reliquias cum castioris venerationis initiis. Inde adorantes in tectis
signa coelestia I. 5. ⁹⁾, jurantes per Jehovah additis deastrorum nomini-
bus ¹⁰⁾, sacerdotes Jehovah constitutos, remanentibus simul Chemaris ¹¹⁾,

⁹⁾ לְצִבָּא הַשָּׁמַיִם הַמְּשֻׁתָּהוּיִם עַל הַנִּגְזָה *adorantes in tectis exercitum coe-*
lorum sunt qui colant sidera, sub imagine exercitus coelestis Deut. IV. 19.
obvia, quorum scilicet cultus, cum Baalitico, solari, cohaerens, in planis aedium
tectis locum habebat 2 Regg. XXIII. 12. Jerem. XIX. 13.

¹⁰⁾ In explicandis verbis לַיהוָה וְהַנְּשָׁבְעִים בְּמַלְכָּם *jurantes per Jeho-*
vam et jurantes per regem suum sequor Theodoretum ad h. l. observantem
ἀπειλεῖ τοίνυν νόλασιν τοῖς κατὰ τ'αὐτὸν κατὰ τε τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ καὶ
κυρίου κατὰ τε τῶν εἰδώλων ὀμνύουσιν. Ut enim Israelitis jusjurandum per
Jehovam Deut. VI. 13. X. 20., ita gentibus juramentum per idola cultus eorum
fuit indicium Amos. VIII. 14. Jerem. V. 7. Sed si qui dubii haerent inter cul-
tum Jehovah idolorumque (ut Israelitae ab Elia vate castigati 1 Regg. XVIII. 21),
jurantes nomini divino adjiciebant idolorum nomina, de quo vitio queri viden-
tur vates, qui violationem nominis divini reprehendunt Jes. XLVIII. 1. Jerem.
IV. 2. Ezech. XX. 39.

¹¹⁾ כְּמָרִים *sacerdotes Baalis* I. 4 ut 2 Regg. XXIII. 5., tertio quo occur-
runt loco Hos. X. 5. ad Moscholatriam pertinent. Nomen origine Aramaeum
כּוּמְרָא *derivandum est cum Millio* (Dissertt. selectae p. 422.) a. r.
Chaldaica כְּמַר *arsit, combussit*, Hebraeis quoque nota cf. Thren. V. 10., et
i. q. נִמְרָה *IV. VIII. de adolendo thure, suffitu solenni, primum a Christ.*
Mullero Saturā obs. philoll. Lugd. Bat. 1752. C. X., deinde a Mosero et Gesenio
in subsidium vocato. Proprie igitur denotat suffitores i. q. מְקַמְרִים 2 Regg.
XXIII. 5., deinde sacerdotes, quorum utique praecipuae partes in adolendo thure

idolorum simulacra nondum deleta ¹²⁾, templum frequenter adeuntes,

conspicerentur. Radix Syriaca ⁷כ-ב colore atro, lurido fuit Rabbīnorum patrocinator sententiae, Baalis sacerdotes hoc nomine esse vocatos, quod vestibis nigris uterentur. Quae tamen conjectura, ex sola vocis etymologia petita, historicis destituta est argumentis. Ut autem כְּשֶׁר, סֶמֶר, aliaque verba Aramaeis sensu bono dicta, a Judaeis, quod cultum illa spectarent deorum peregrinorum, sensu tantum malo dicebantur, ita etiam vox כְּמָרִים, et inferiori aetate Chaldaica quae huic respondet כּוּמְרָא sacerdos. Etenim hac Paraphrastae Chaldaei V. T. constanter de idolorum sacerdotibus utuntur, Jovanos nomine כְּהֵן appellantes. Non tamen eodem modo sibi constat versio Syriaca, Peschito, in qua כְּכ-ב de sacerdote Jehovae Jes. LXI. 6. Ps. CX. 4. occurrit, dominante hoc usu loquendi apud interpretem Syriacum ep. ad Hebraeos. Cf. J. D. Michaelis Einl. in d. N. T. Ed. IV. p. 363. ss. Unde conjicere possis Aramaeos occidentales veteris loquendi usus Orientalibus fuisse tenaciores.

¹²⁾ מְכַשְׁלוֹת I. 3. proprie σκάνδαλα *offensiones* ponuntur pro *offensionis* causis i. e. idolis, ut apud Ezech. XIV. 3. מְכַשְׁלוֹ עֵוֹן *caussa peccandi*, respondente נִלְוִים, dicuntur idola. Viget enim inter vates mos denotandi idola vocibus impropriis, contumeliosis, ut בִּשְׁת *pudor* Hos. X. 10. Jerem. III. 24. XI. 13., שְׂקִיץ *abominatio* Jerem. IV. 1., הֶבֶל *vanitas* Jerem. II. 5., מוֹרֶה שֶׁקֶר *mendacii doctor* Hab. II. 18. Verba וְהַמְכַשְׁלוֹת אֶת הָרָשָׁעִים vertenda sunt: [delebo] *idola una cum* (אֶת *cum* Gen. IV. 1. V. 22. inde *una cum* Gen. XXXI. 25. אֶת-אֶחָיו *una cum fratribus* XXXVII. 2. Jes. XIX. 23. מְצָרִים אֶת-אֶשְׁוֶר *impiis* (רָשָׁעִים *rebellantes quasi contra Jehovam, idolorum cultores*). Recte Symmachus καὶ τὰ σκάνδαλα σὺν ἀσεβέσιν. Similes habes sententias Lev. XXVI. 30. Matth. XIII. 41. Minus bene LXX, vel potius, teste Hieronymo, *Theodotion*, quippe cujus sunt verba ἀσθενήσουσιν οἱ ἀσεβεῖς *infirmabuntur impij*

sed ritu profano, praecepta divina quotidie populo exposita, sed leges simul vitiatas a sacerdotibus ¹³⁾

Jam libri Chronicorum tres regni Josiani distinguunt periodos. 2 Chron. XXXIII. 4—7. *Primam ad duodecimum usque annum, qua,*

pro מְשָׁלוֹת legisse videtur רִיבְשָׁלוּ, ut Ezech. XXXIII 12. Verbum enim כָּשַׁל Graeco ἀσθενέω solet exprimi Ps. CIX. 24. Jes. V. 27 et Ps. XXVI. 4. *Quinta editio*, quae, auctore Hieronymo, vertit *infirmas cum infirmis*, מְשָׁלוֹת pro nomine infirmitatem significante accepit, ut Theod. et Symm. in loco Jes. III. 6., pro רָשָׁעִים vero derivatum quoddam כָּשַׁל, participium fortasse כְּשָׁלִים legit. Syrus ܠܝܢܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ et offendiculum adducam (מְשָׁלוֹת 2 Chron. XXV. 8) super (עַל) peccatores (רָשָׁעִים), vel eam, quam indicavimus, lectionem secutus est diversam, vel, quod probat Rosenmuellerus, textum receptum eodem quo Kimchius intellexit modo: *offendicula* i. e. calamitates, ut Jerem. VI. 21., *improbos* sc. invenient, id est: in varias improbi incident calamitates. Quae interpretatio ob ellipsin inusitatum verbi מְשָׁלוֹת perquam dura est. *Chaldaeus* denique vertendo עַל דְּמִיּוֹתָהּ תִּקְלַת רָשָׁעִים eo quod multiplicatum sit offendiculum impiorum sensum magis qualemcunque, quam verba reddidit.

¹³⁾ Verba תִּקְלַת חֻמּוֹתָם violant legem III. 4. male a nonnullis de verbis legis scriptis, a sacerdotibus interpolatis, explicantur. Etenim vox תִּקְלַת non idem quod תִּקְלַת סֵפֶר *volumen legis*, sed statuta potius significat atque praecepta theocratica. Haec a sacerdotibus violabantur, vel *agendo* contra eorum jussa, quod innuunt LXX. ἀσεβοῦσι ἐς τὸν νόμον, et Vulg. *injuste egerunt contra legem* cf. Ezech. XXII. 26., vel *subtrahendo*, reticendo aliis leges divinas, מִגְּנֵבֵי דְבָרֵי יְיָ, Jerem. XXIII. 30, quod indicant Syrus et Chaldaeus ܠܝܢܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ. Quo ab illis gravius etiam peccatum est, cum sacerdotum esset legum praestare incolumitatem. Cf. Michaelis Mos. R. §. 52. p. 291. ss.

etsi ipse rex addictus esset religioni Jovanae, cultus tamen peregrini eodem quo a majoribus instituti erant modo remanebant. Hac itaque tempestate, vigente adhuc idololatria, sermo nec esse poterat de *reliquiis Baalis*, nec de legibus Jehovae populo quotidie ante oculos positis, nec denique de sacerdotibus praecepta divina subtrahentibus, quae scilicet omnia religionis emendandae initia jam facta respiciunt. *Alteram* ab anno *duodecimo ad decimum octavum*, qua, postquam idolis delendis manus admovisset rex pius, magna quidem Judaeorum pars ad castiorem reverteret cultum, nec tamen non reliquiae quaedam cultus superessent Baalitici. Josiae enim renovandae theocratiae studium primo quo efferveret tempore, non impedire poterat, quo minus cultus, quem reducebat purior, ritibus deformaretur peregrinis et superstitione admixta. Qualem, nisi omnia nos fallunt, religionis statum in oraculis Zephaniae adumbratum deprehendimus; nec is diversus est ab eo qui conspicitur in Jeremiae vaticiniis ad Josiae regnum pertinentibus, quorum unum, quod tempus in titulo habet notatum I. 1 — 19., anno Josiae *decimo tertio* tribuitur, reliqua, hoc regnum spectantia, annum Josiae *decimum octavum* non possunt excedere ¹⁴). Talem autem religionis statum etiam per tertiam regnantis Josiae periodum, ab anno *decimo octavo*, quo cultus restitutus est, ad finem regni, ne invaluisse putemus verba vetant 2 Chron. XXXIV. 33: *et abstulit Josia abominanda idolorum sacra ex omni filiorum Israelis regione, ita ut cunctos qui invenirentur in terra Israelis colere faceret Jehovam, deum eorum; rege vivente non defecerunt a Jehova, deo patrum*. Fieri utique non poterat, ut tali aetate cultus Baalitici reliquiae, gentilium ritus, legum deprava-

¹⁴) Sic v. c. oraculum XI. 1 — 17. a Bertholdto (Einleitung p. 1450) anno Josiae XVIII. adscriptum, ob verba V. 2. 3 non optime quadrat ad annum sacrorum emendatorum.

vatio, Chemari et simulacra deastrorum in ipsa Hierosolyma, sub oculis quasi regis Jehovae maxime addicti, conspicerentur!

Legem, objiciunt, repertam (quam sibi invenisse persuadent in loco III. 4.) hanc postremam regis aetatem indigitare. At voce תורה non *legis exemplar descriptum*, sed, ut supra jam monui, *praecepta indicantur divina*. Gravius videtur, quod addunt, *filiis regis* exitium minari vatem I. 8; filios autem Josiae, anno aetatis octavo ad regnum eveci, non ante hujus imperii finem ad eam mentis consiliique maturitatem pervenire potuisse, qua idonei viderentur quibus poenae indicerentur divinae. — Verum enimvero, ut illud taceam, verba בני המלך de aliis etiam praeterquam de regis filiis non temere posse explicari, ut, quae fuit sententia Hieronymo, *de omnibus ex stirpe regia*, vel, quod mihi quondam visum est, *de cultoribus Baalis*, regis, מלך, dicti, cujus utique cultores eodem jure filii ejus poterant appellari, quo veri dei cultores בני אלהים *filius dei* non uno in loco vocantur; idolum enim nomine אב patris a cultoribus vocabatur Jerem. II. 27. — sed ut hoc taceam, duo regis Josiae filii, Joahas et Elia-cim, quos tunc huic regi fuisse constat ex 2 Regg. XXIII. 31. 36. coll. XXII. 1., nostra etiam aetatis definitione asumpta, non incommode posunt immo debent intelligi, etiamsi illi hac aetate nondum ex ephebis excrescerint. — Dira enim fata, familiae Davidis ex numinis decreto 2 Regg. XX. 18. XXI. 13. imminencia, Josias quidem rex pietate et observantia erga deum a semet ipso averterat; sed eadem manebant non minus filios ejus, exitio consecratos. Quod cum non obscure innuisset oraculum Huldae 2 Regg. XXII. 20. 2 Chron. XXXIV. 28, Noster apertius indicaturus expressis indixit verbis *absumam regis filios una cum principibus* I. 8. Quidni vero, quae essent in fati, propheta pueris etiam infantibus praedixisset? Cujus cum effato apprime convenisse eventum manifestum erit evolventi 2 Regg. XXIII. 33. XXIV. 1—4. XXV. 7.

Eandem etiam aetatis definitionem non minus confirmari arbitror ex *regnum exterrorum statu*, cujus quae quasi lineamenta adumbrant Zephaniae oracula jam accuratius a nobis sunt exploranda. Primus inter haec regna locus tribuendus est Asyriorum imperio, utpote tunc florentissimo. Ita enim caput regni, Ninive urbs, inducitur a Nostro II. 15 ut opibus referta ac freta, summaque securitate praedita. Quam tamen non magis ac ceteras gentes communem evasuram esse calamitatem, ipse praemonstrat vates II. 13. 14. Unde id quidem sole clarius elucebit, hanc urbem cum nostra funderentur oracula, nondum fuisse ab hostibus captam deletamque. — Quod mirifice convenit cum hac aetate. Etenim cum duplex memoretur urbis Ninives a Cyaxare, Medo, oppugnatio, una qua Scythorum irruptione prohibitus est ille quin eam expugnaret, patrisque Phraortis, in urbe oppugnanda interfecti, mortem ulcisceretur Herod. I. 103. 106., altera anno post priorem decimo octavo, qua, socio Nabopalassare sive Nebucadnezare primo, Babylonio, assumpto (Joseph. Arch. X. II. §. 1. Tob. XIV. 15), urbem captam excidit, cujus a teste, ut videtur, oculato luculenta exstat descriptio Nah. II. III.; hanc posteriorem a vate futurorum praescio esse h. l. praedictam, ipsius arguunt verba, urbem non tantum expugnandam sed funditus delendam describentia. Hanc vero urbis eversionem in aetatem incidisse Josiae, locus evincit *Josephi* Arch. X. 5. §. 1., quo dicitur Necho Pharaeo expeditionem parasse contra Medos Babyloniosque, a quibus regnum occupatum fuerit Asyriorum. Nechonem autem anno Josiae regis postremo hanc expeditionem suscepisse constat ex 2 Regg. XXIII. 29. 30. 2 Chron. XXXV. 20—27. Consentiant itaque summi Chronologi in hac Ninives captae aetate, de anno tantum dissentientes, ut *Usserius* et *Basnage*, annum decimum quartum, *Jahnus*, undevigesimum, *Prideaux*, undetrigesimum statuentes, uno tantum *Kalinskio* (Vaticinia Nahumi et Chabacuci, Vratislaviae 1748. 4. p. 287—294) annum

regis Jojâcimi tertium praeferente. — Sed tota haec de anno discrepantia non multum valet ad nostram sententiam. Quamcunque enim harum definitionum eligas, nostra tamen possunt vaticinia, si, ut factum a nobis, ad secundam referantur Josiae periodum, possunt inquam intercessisse inter priorem posterioremque Ninives a Cyaxare oppugnationem, incidisse itaque in eam aetatem, qua pericula jam jamque imminetia urbi potentissimae intelligentem quemque prudentemque non amplius poterant latere, adeoque a Zephania ea qua utitur confidentia praemonstrari.

Alteram, quae a vate exitio devovetur, gentem deprehendimus Philisthaeorum, *tractum maritimum* (חֶבְל הַיָּם) ¹⁵) incolentium II. 4—7.

¹⁵) חֶבְל הַיָּם *tractus maritimus* nomen fuit Philisthaeae Deut. III. 4. Jos. XVII. 5., ut חֶבְל הַיָּם *ora maritima* Jerem. XLVII. 7. Ezech. XXV. 16. Optime inter veteres haec verba intellexit *Symmachus* περίμετρον (*circuitus, regio* Sir. L. 3.) τὸ περιάλιον. Ad Alexandrinorum versionem τὸ σχοίνισμα τῆς θαλάσσης scite annotavit *Theodoretus* σχοίνισμα τ.θ. τὴν παραλίαν καλεῖ. Σχοίνισμα γὰρ ὁ κληρὸς ὑπὸ τῆς θείας καλεῖται γραφῆς, παρὰ τὸ σχοινίον (חֶבְל) μετρεῖσθαι τὴν γῆν, καὶ ἐκάστῳ τὴν προσήκουσαν ἀπονεμῖσθαι. *Vulgata* eodem sensu *funiculum* vertit *maris*. *Chaldaeus* apertius ora (סָפָר) *maris*, *Syrus* ܦܘܬܝܢ *funis*, *tractus maris*. *Aquila* τὸ σχοίνισμα τῆς ὠραιότητος (חֶבְל נָעִם). Singularem h. l. secutus sententiam *H. Michaelis* חֶבְל הַיָּם de gentium societate maritimarum intellexit, ut חֶבְל significet *turbam, manipulum*, ut I Sam. X. 5, coll. Arabico حَبْلٌ *consociatus est*, unde حَبْلٌ *consociatio*, et nomine Chaldaico חֶבְלָה *manipulus*. Verum enimvero, quamvis res ipsa, civitates nempe Philisthaeorum societate quadam (*Staedtebund*) inter se fuisse conjunctas, fere ut Phoenicum urbes (cf. *Heerenii* *Ideen* Vol. I. P. II. p. 15 ss.) non abhorrrere videatur a vero, hanc tamen *verborum* significationem, quippe usui communi repugnantem, non lubenter admiserim.

Quorum cum quatuor ordine recenseat civitates, *Gazam, Ascalonem, Asdodun et Ecronem*, aliis vero in locis, ut Jos. XIII. 3. 1 Sam. VI. 17. Judd. III. 3., *quinque* Philisthaeorum urbes sub suis principibus, סָרְנִים, occurrant; jam oritur quaestio, quam e causa Zephaniae unam earum, *Gath*, suo in recensu omiserit. Quam equidem mihi invenisse videor in eo, quod *Gath* hac aetate, Philisthaeis erepta, sub Judaeorum ditione latuerit. Hanc enim civitatem Davides olim in servitutem redegerat 1 Chron. XVIII. 1. Joramo regnante Philisthaei periculum recuperandae, ut videtur, civitatis fecerunt 2 Chron. XXI. 16., sed iisdem ab *Usia* 2 Chron. XXVI. 6. 7. et *Ezechia* 2 Regg. XVIII. 8. devictis, *Gath* sub Judaeorum imperio remansit. Quod utique colligere possumus ex prophetis Amoso I. 6—9., Zacharia IX. 6., Jeremia XXV. 20 quatuor item Philisthaeorum civitates recensentibus, et praecipue ex Micha I. 10. urbem *Gath* expressis verbis inter Judaeorum oppida referente. Vides itaque quatuor urbium recensum egregie conspirare cum ea, quam statuimus, oraculorum aetate. Ipsos autem Philisthaeos, ut excisioni consecratos, nomine vocat ominoso גֵּי כְרִתִּים *gentem excisorum*¹⁶⁾, indicaturus puto certo sibi constare de

¹⁶⁾ Ita inter veteres Aquila ἔθνος ὀλεσθριον, Symmachus ε. ὀλεσθρευ-
όμενον, Theodotion ε. ὀλεσπίας, Vulgata *gens perditorum*, Chaldaeus
עַמָּא דְּחִיבִין לְאַשְׁתָּאָה *populus qui peccat ut deleatur*. Eodem nomine no-
tantur Philisthaei 1 Sam. XXX. 14. Ezech. XXV. 16. respectu habito utroque
in loco ad verbum כָּרַת *exscidit*, quod cum Zach. XIV. 2 de *exsulando* occur-
rat, nomine gentis כְּרִתִּים primum *alienigenas ἀλλοφύλους*, i q פְּלִשְׁתִּים coll.
Aeth. פִּלִּש *exsulavit*, esse indicatos non sine causa probabili conjecerunt
Hillerus in Onomastico S. S. p. 280, 778 et J. D. *Michaelis* in Spicileg Geogr.
Hebr. ext. P. I, p. 281; traditur enim Num. IV. 23. Jerem. XLVII. 4. Amos.
IX. 7., et (ex *Vateri* emendatione) Gen. X. 14. Philisthaeos insula (vel regione

interitu hujus gentis, nec praesensione se dubia usum haec praesignificare. Nec eventus defuit vaticiniis. Non multo enim post, extremo Josiae anno, a Nechone, Pharaone, summam haec regio experta est desolationem, cf. Jerem. XLVII.

Comminationum quae sequuntur II. 8—10 contra *Ammonitas Moabitasque*, nomades transjordanenses, Arnonis fluvii ripas accolentes, plures exhibentur caussae. Quarum una in eo conspicitur, quod conviciis opprobriisque insectati essent populum Jehovae (שְׁמַעְתָּ חֲרַפַּת מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן) (I. 8 אֲשֶׁר חָרְפוּ אֶת-עַמִּי, altera in eo, quod superbius se gesserint contra terminos eorum (כִּי הִגְדִּילוּ עַל גְּבוּלָם). Atque prior illa contumeliam respicit, qua gentes illae affecerant incolas regni decem tribuum dum captivi ab Assyriis deducerentur Ezech. XXV. 3. Posterior invasions hostiles, quibus regnum Israeliticum, deductis in exilium incolis, vexare solebant Jerem. XLIX. 1. 3. His enim, felici successu susceptis, civitates quasdam Rubeniticas et Gaditicas, quae in oraculis Jesajae XV. XVI. et Jeremiae XLVIII. inter Moabiticis recensentur, ut v. c. Dibon Jes. XV. 2. Jerem. XLVIII. 22. coll. Jos. XIII. 9. 17., Hesbon Jes. XV. 4. Jerem. XLVIII. 2. coll. Jos. XIII. 17 in suam redegerant potestatem. Quorum oraculorum unum, quod aetate antecedit, et male Jesajanis insertum est, temporibus

maritima, אֲ) *Caphthor* relicta, exsules pervenisse ad Palaestinae oras. Quae insula cum a nonnullis Creta putaretur, LXX et Syrus vertentes *παροικοι* (גֵּרִי) *Κρητῶν* פְּלִשְׁתִּים? פְּלִשְׁתִּים nomine כְּתִים locum respici originis arbitrati sunt. Unde *Theodoretus* παροίκους δὲ Κρητῶν ἀντὶ τοῦ ἀποίκους τέδει-
 κεν· ὥς ἐν παραθαλάσσις γὰρ πόλεις εἰκὸς τινὰς ἀπὸ Κρήτης ἀφικέσθαι καὶ κατοικῆσαι. Simili ratione apud Jesajam XXI. 11. *Idumaea*, exitio consecrata, faceta alliteratione דִּמְיָה *Dumah*, silentium, exitium appellatur.

Zephaniae exacte respondet, alterum, inter effata Jeremiae obvium, sequiori esse aetati tribuendum puto ¹⁷⁾.

¹⁷⁾ Constat inter viros doctos, oracula contra Moabitas, quae inveniuntur Jesaja XV. XVI. et Jeremia XLVIII., ita esse comparata ut alterum alterius vestigia presse esse secutum appareat; prioris autem non Jesajam sed ignotum quendam sequioris aetatis vatem fuisse auctorem, egregie, ut solet, demonstravit Eichhornius. Nec tamen accedere possum sententiae Benj. Koppii et Bertholdti, eam hujus oraculi editionem, quae exstat Jes. XV. XVI., posteriorem esse habendam. Impediunt enim non verba modo Jes. XVI. 12. 13, hoc effatum auctori tribuentia vetusto, sed utriusque etiam oraculi inter se collati indoles atque natura. Etenim occurrunt apud Jeremiam indicia complura, quibus ejusdem carminis ab alio facta retractatio se prodere solet. Quae conspiciuntur in extendendis ultra modum comparisonibus, accumulandis paronomasiis, sermone tritiori, expeditiori, a vulgari ne digito quidem transverso recedente. Prioris generis exempla praesto sunt Jerem. XLVIII. 1 — 4. coll. Jes. XV. 1, Jerem. XLVIII. 5 coll. Jes. XV. 5, Jerem. XLVIII. 29. 30. coll. Jes. XVI. 6, Jerem. XLVIII. 36 coll. Jes. XVI. 11, Jerem. XLVIII. 37 coll. Jes. XV. 2; alterius Jerem. XLVIII. 2 *הַשְׁבוֹן הַשְׁבוֹן* coll. Jes. XV. 4, Jerem. XLVIII. 33 coll. Jes. XVI. 10, quo loco solus Jeremia inepte ludit vocabulo *הַיָּד*, Jerem. XLVIII. 43. 44, quo paronomasia inter *פָּחַד*, *פָּחַת* et *פָּח* huic auctori h. l. propria, ex alio voluminis Jesajani loco XXIV. 17. 18 est petita; tertii denique generis exempla ostendunt loci Jerem. XLVIII. 31 coll. Jes. XVI. 7, quo vocabulum exquisitius *אֲשִׁישִׁי* apud Jeremiam cum tritissima *אֲנִישִׁי* mutatur; Jerem. XLVIII. 32 coll. Jes. XVI. 8. quo verbis *יָם יַעֲזָר נָגְעִי* explicationis scilicet caussa adduntur *יָם יַעֲזָר*; eodem versu pro *קָצִיר*, sensu minus usitato *vindemia*, apud Jeremiam occurrit *הַיָּד נָפַל*, quod hac significatione solenne, et pro locutione impedita *הַיָּד נָפַל*, facilius sed eadem languidior *שָׁרַד נָפַל*. Quamquam vero ardua res sit utrius-

Eventum suum habuisse arbitror vaticinia talia in victoriis Nebucadnezaris, quibus gentes illae prius etiam quam Judaei debellatae sunt, quod colligi licet ex loco 2 Regg. XXIV. 2, quo Ammonitae et Moabitae, Chaldaeis subjecti, partem faciunt exercitus, quo Hierosolyma a Chaldaeis oppugnatur.

Postremo loco *Cuschaeorum* populo, sed breviter et summatim, exitium praesignificatur. Quae Cuschaeorum gens valida (נַחֲשֻׁתַּן עֲצָמָה Nah. III. 9) terras incolens dissitas, Arabiae felicitis partem, Abyssiniam et interiora Africae, cum, duce Seracho, Assam Judae regem innumeris cum copiis esset adorta, Maresae in valle Zephata proelio erat devicta 2 Chron. XIV.

que oraculi aetatem accuratius definire (pauca enim et subobscura sunt, quae occurrant de harum gentium diversis temporibus statu relationeque ad Judaeos vestigia), proxime tamen ad veritatem accedere videtur ea sententia, qua vaticinium prius, Jesajae adscriptum, ad tempora pertinuisse Zephaniae statuitur. Ut enim vindictae divinae causa exhibetur eadem a Zephania et Pseudojesaja, ita ab utroque in describenda terrae devastatione imminente hostium ducisque nomen omnino reticetur. Innui quidem videtur Nebucadnezar Jes. XVI. 9, ut Jerem. IV. 7., vocabulo לֵאָו *leo*, i. e. fortissimus gentium debellator, sed haec vox, orationis filum incommode interrumpens, a mala glossatoris manu intrusa est; positam enim eam esse pro לֵאָוֹנָה futuro verbi לָוָה, quae sententia est *Döderlinii*, vereor ut ex grammaticis possit rationibus luculenter probari. Jeremianus contra vates XLVIII. 40 non obscure indicat gentem illam a Nebucadnezare hoste esse subigendam. Quod oraculum stante regno Judaico editum esse collegit *Bertholdtus* ex loco Jerem. XLVIII. 13, quo scilicet excisi quidem regni Ephraimitici, nec tamen simul Judaici fiat mentio. Quamquam vero argumentum tale a silentio petitum valde sit lubricum, sententiam tamen ipsam repudiare nolo. Nam caret hoc vaticinium omnibus indiciis, ex quibus effici posset regnum Judaicum eo tempore jam fuisse a Chaldaeis subactum.

8 — 14. (9 — 15.) Aliquando post inter Aegyptiorum socios conspicitur Jes. XX. 3. 4. Jerem. XLVI. 9. Ezech. XXX. 5., qui cladem Charchemiticam quarto Jojacimi, Josiae filii, anno, una cum illis experti sunt Jerem. XLVI. 2 — 12. Quod fortasse infortunium animo, sed minus certo praevidens Zephania, paucis tantum verbis ita h. l. divinantis more indixit, ut una cum Cuschaeis de Aegyptiis quoque, quibus foedere erant juncti, cogitatio posset oboriri, eodem modo, quo a Jesaja C. XX. his foederatis commune praenuntiatur exitium.

Populorum itaque evertendorum apud Zephaniam recens exacte convenit cum mediis Josiae regnantis annis, qua videlicet aetate, cum jam volverentur magnae rerum Asiaticarum mutationes, nondum quidem perspicue cognosci, nihilo tamen minus conjectura poterant attingi a mente provida et sagaci. Quod idem cadere in nostrum vatem inde patet, quod, etsi clades gentium hostilium praediceret, populum tamen victorem exercituumque ducem ne verbo quidem praesignificaverit. Eandem ambigue vaticinandi rationem in Jeremiae invenies oraculis iis, quae Zephaniae sunt aequalia, at in reliquis, cum fata jamjam instarent editis, Chaldaei cum Nebucadnezare, duce, expressis indicantur verbis.

His omnibus, quae ad vaticinorum aetatem definiendam faciunt, rite exploratis, arridet nobis prae ceteris sententia b. Jahnii *edita esse Zephaniae oracula annis Josiae mediis, inter coeptam videlicet et perfectam sacrorum emendationem.*

Breviores nos esse licet in investigando loco quo vaticinatus sit propheta, vel oraculorum scena. Etenim, cum alloquatur Hierosolymorum urbem III. 1, calamitates huic comminetur subeundas I. 4, singulas denotet urbis partes, *portam* videlicet *piscium* (שַׁעַר הַדְּגִים)¹⁸⁾, *urbem alteram*

¹⁸⁾ *Porta piscium*, memorata illa tum in urbe veteri 2 Chron. XXXIV. 14. tum in nova Neh. III. 3. XII. 39, sita fuit, ut docet Neh. XII. 39, inter *portam*

(מִשְׁנֶה) ¹⁹), colles ²⁰), urbem inferiorem ²¹), denique innuat Jehovam

veterem et pecuariam cf. Lightfooti Opp. T. II. p. 184, et nomen forte contraxit a propinquo piscium foro cf. *Bachiene* Beschreibung von Palästina T. II. p. 94—107. *Fabri* Archaeologie p. 336. Secundum Hieronymum via patebat ex illa Diospolin versus et Joppen, ut latus spectaret maritimum. Alexandrini, vertentes πύλη ἀποκτενούντων male legerunt שַׁעַר הַרְגִּים

¹⁹) מִשְׁנֶה 2 Regg. XXII. 14, vel מִשְׁנֶה הָעִיר Neh. XI. 9, nomen fuit suburbii cujusdam Hierosolymorum, cf. *Rosenmuellerus* h. l.

²⁰) הַגְּבֵעוֹת Hieronymus optime interpretatus est de monte Sione et excel-siore urbis parte.

²¹) Vocabulo מִכְתָּשׁ indicari h. l. urbis regionem aliquam, flagitante hanc significationem contextu, non est dubium. Sed de significatione vocis dissentiunt. LXX. Ar. κατακεκομμένην ὁρμήν participium verbi כתש eo expresserunt sensu, quem indicat Theodoretus κατακεκομμένην προσ-ηγόρευσε τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τοῦ σομβεβηκός τοῦ πάθους. A quibus non alieni J. D. Michaelis et G. L. Bauerus alluisse putant vatem ad nomen urbis מִקְדָּשׁ sanctuarium. Sed reliquas Versiones antiquas, vel mortarii, ut Aquilae εἰς τὸν ὄλμον, Symmachi τῶν ὀλμων, Vulgatae habitatores pilae; vel regionis depressioris, ut Theodotionis ἐν τῷ βάθει, notionem exhibentes, veram significationem expressisse arbitror. Occurrit enim מִכְתָּשׁ et de mortario Prov. XXVII. 22, et de excavatione cui insident dentes Judd. XV. 19. Unde facilis fuit transitus ad designandam regionem mortarii instar excavatam, depressam, vallem puta profundam, qualem duplicem deprehendimus prope Hierosolyma, unam fonte Siloa, alteram torrente Cedron irrigatam, quarum priorem Hieronymus, posteriorem Chaldaeus h. l. intelligere maluit, retento, recte ut in nomine proprio, vocabulo Hebraico ab interprete Syro. Hanc autem vallem incoluisse homines vilioris sortis, operarios, qui victum sibi compara-

hanc urbem lucernis perlustrantem ²²), non dubium erit ulli Hierosolyma ei ante oculos esse versata. Προφητεύει ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν παντὶ Ἰουδα. Athanasius.

De ingenio Zephaniae poëtico, veteribus passim laudato probatoque, recentiores, eum accusantes vel *alios imitandi vitii*, vel *inconcinnitatis imaginum*, vel denique *paronomasiae* nimii cujusdam studii, iniquiorem tulerunt sententiam. Quos inter viros sagacissimos et miro pulchri sensu imbutos, Lowthium et Eichhornium nominasse sufficiat. Nec tamen quae ab hoc afferuntur imitationis exempla, ea, pace viri summi dictum velim, ita sunt comparata, ut ex iis quidem mihi persuadere possim aliorum Zephaniam vestigiis institisse. Etenim primo qui adducitur loco II. 14. nescio an non ex Jesaja XXXIV. 12. suum desumserit noster ornatum, sed potius oraculi inter Jesajana positi auctor suas ex Zephania hauserit imagines, recentioris enim Zephania aevi fuisse videtur. Idem profecto cadit

rent mercede a mercatoribus divitibus (עַם כְּנָעַן) accepta, textus non obscure mihi videtur innuere. Urbis partem in valle fuisse sitam inde etiam patet, quod ea Jerem. XXI. 13. יוֹשֶׁבֶת הָעֵמֶק *habitatrix vallis* vocatur. Inde quoque vaticinium Hierosolyma respiciens Jes. XXII. 1 — 15, וְיִי אֱלֹהֵי תִּיּוֹן *effatum de valle visionis* inscribitur.

²²) Verba אֶת־יְרוּשָׁלַיִם בְּגֵרוֹת שֶׁהֵפֵקָה *perquiram Hierosolyma lucernis* significant urbem ab ingruentibus hostibus quam diligentissime esse pervestigandam, ne quis forte incolarum captivitatem evadat mortemve. Scilicet ipsi tribuuntur Jehovah quae fiunt ab hostibus, vindictae divinae instrumentis. שֶׁהֵפֵקָה *de perquirenda domo* dicitur 1 Regg. XV. 8, deinde de quacunque investigatione diligenti, quam in pervestigando diligentiam indicat h. l. vocabulum additum בְּגֵרוֹת, *lucernis*, cf. Luc. XV. 8. Theodoretus οὐδεὶς τῶν ὀφειλόντων δίκην διαφεύξει τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ πάντας αὐτοὺς παραδώσω σφαγῇ.

in locum II. 15. ex Eichhornii sententia ex Jesaja XLVII. 8. petatum, quum tamen eodem iudice postrema oraculorum Jesajae pars, inde a Cap. XL., non ante tempora exsilii condita sit. Locutionem denique *torrentes Cuschaee*, qua II. 15. et Jes. XVIII. 1. regio remotissima indicatur, equidem, ut proverbiale quid olentem, non e Jesaja a nostro, sed ab utroque ex viva populi voce et usu quotidiano esse desumptam existimaverim. Alii vero loci, qui imitationis speciem prae se ferre videantur nescio an nulla occurrant, iis exceptis, quibus cum Jeremia et Ezechiele, ut aequali et aetate non multum inferiori, convenit et sententiis et orationis coloribus. Enimvero ab inconcinnitate ne ego quidem absolverim vatem, inspectis praesertim locis I. 17. II. 1. 2., quippe in quibus similitudines excedant leges pulchri et honesti, quo vitio ad Ezechielis, vatis ingeniosi quidem sed audacioris, indolem propius accedit. Eadem tamen labes minus infecisse videtur locos ab Eichhornio ob sermonis inconcinnitatem reprehensos I. 4. 7. III. 5., quorum in primo vituperatur, quod ipsas cum piscibus volucres terram reliquisse vastatam finxerit. Eadem enim descriptio ab Hosea etiam IV. 3. et Jeremia IV 25. VII. 20. IX. 9. adhibita, etiamsi non, quamvis id arguant Hieronymi verba a Rosenmuellero allata, experientiae testimonio confirmaretur, non procul tamen abest ab ea specie, quam de regione prorsus vastata animo solemus concipere, immo accommodatissima est solitudini non usitatae aut vulgari, sed prorsus inauditae, modum fere omnem excedenti, qualem certe Noster erat praenuntiaturus. Altero in loco, quo exhibetur

— sacrificium parat Jehova,

Initiatque vocatos suos, laudat ille quidem comparisonem institutam inter poenas numinis et sacrificium solenne, quae eadem aliis quoque vatibus usitata, sed carpit, quod Zephaniae eam, adjectis vocibus *initiat vocatos suos*, ultra fines solitos produxerit. At vero verba ista, quum imaginem exhibeant hostium,

quorum ope poenae erant divinae exequendae, cū ab hoc loco sint aliena me non intelligere ingenue fateor. Quidni enim deceret vatem poenae adungere eorum designationem, quorum esset ope exsequenda? Talem autem his verbis inesse sensum jam vidit *Theodoretus*, ἡσυχάζοντες τοὺς πολέμους explicans, nec non *Hieronymus*, qui, potest, inquit, „hoc quod „dicit *sanctificavit vocatos suos* de Babyloniis accipi, quos in ultionem „populi sui etiam servos suos vocat, vindicantes injuriam suam. *Vocavi* „inquit *Nabochodonosor servum meum* Jerem. XXV. 8.“ Ita etiam *Abarbanel*; cujus exstant verba: „invitati sunt hoc loco Nebucadnezar et Chaldaei, quorum exercitus praeparavit ut venirent contra Jerusalem, et vindictam sumerent ab istis transgressoribus.“ Etenim vates respiciens ad epulas cum sacrificiis junctas, ad quas vocati (קָרָאִים I Sam. IX. 13. 22.) antea erant rite initiandi (שָׁקַף I Sam. XVI. 5.), poenas quidem sacrificii imagine, hostes autem, poenarum exsequendarum auctores, accomodate ad hanc imaginem, sub vocatorum ad epulas sacrificales sistit similitudine, adnuente usu loquendi; ut enim verbum שָׁקַף primum de initiatione, deinde de *copiis parandis* dicitur Jerem. XXII. 7. LI. 27. Jes. XIII. 2., ita etiam קָרָאִים primum de vocando ad epulas deinde *de hostibus* occurrit *accersendis* Jerem. I. 15. Jes. XIII. 2. Postremo loco, quo

Jehova inquit justus est in medio eorum,

Non facit iniquitatem

verba notata ut non convenienter addita reprehenduntur ab eodem. Verum enim vero his verbis, e legis volumine Deut. XXXII. 4. petitis, egregie h. l. deus nunquam non justus opponitur principibus, iudicibus, sacerdotibus, prophetisque iniquitatem exercentibus.

Nec denique de paronomasiae studio, eoque nimio, quod reprehenditur in Nostro, quae sentiam dissimulabo. Quum enim cuncti Orientis populi soni inter vocabula proxime juncta similitudine verborumque

Camuso explicatur per **גלגל** congregatio. Ceterum intelligenda est nostro in loco concio religiosa ad averruncandas precibus calamitates instituta. Cf. Joel II. 16. ss.

Nova deinde inventionione paronomasiam producit congerendis verbis origine quidem diversis sed literis et significatione non dissimilibus **אסף** collegit, deinde *absumsit, abstulit, interfecit* et **סוף** **סוף** finem imposuit rei. Quorum h. l. infinitivus **אסף** et modus finitus **אסף** (Jerem. VIII 13) eadem ratione conjunguntur, qua Infinitivo verbum ejusdem thematis finitum adjicere amant Hebraei, et a Jesaja XXVIII. 28 verba **אדש** et **דוש** connectuntur. Ex nominibus denique appellativis efficit paronomasias vel ejusdem radices derivata coacervando, ut **שואה** et **משואה** solitudo et desolatio, *Wüste und Verwüstung* I. 15., cf. **שמה** **משמה** Ezech. VI. 14., **בוקה** **ומבוקה** Nah. II. 11., et nostram locutionem Job. XXX. 3. XXXVIII. 27; vel nomina cumulando soni propinquitate tantum et significato similia, derivatione dissimilia, ut **כלה** **ונבהלה** in vernacula *Zerstörung und Verheerung*, secundum Chaldaeam **גמירא** **ברם** **שצאה** enim ob praecedens **כלה** excidii quam festinationis notione accipere malim. Habet illam verbum **קהל** Ps. XC. 7, et nititur ea analogia verbi **המם**, quod, ut **קהל** primum de confusione a terrore profecta, deinde de excisione dicitur Deut. II. 15. Jerem. LI. 24. Esth. IX. 24. Eodem sensu apud Jesajam X. 23 synonyma **כלה** **ונחרצה** (Chald. **גמירא** **ושצאה**) connectuntur. Similem autem nostrae paronomasiam invenies apud eundem C. XXII. 5 **יום** **מחומה** **ומבוסה** **ומבוקה** *Tag des Klagens, Zerschlagens, Verzagens*. His paronomasiarum apud Zephaniam exemplis diligentius investigandis illud me ostendisse spero, vatem, quamquam in tali sermonis vitio suorum morem deserere ausus non sit, non temere tamen ac perfunctorie hanc rem tractasse, sed cum arte quadam, et ita, ut inventi simul novitate ac soni propinquitate animos legentium voluptate afficeret.

Postremo, cum disceptatum sit inter viros doctos de *numero* oraculorum hoc volumine contentorum; ac veteres unicum tantum, idque continuum, recentiores complura, et tempore et argumento diversa, statuerint, posteriorem sua confirmaverunt autoritate viri summe venerandi Eichhornius et Bertholdtus, quorum ille duas, quas vocat demagogicas, orationes, priorem Cap. I et II, posteriorem Cap. III. circumscriptam; hic vero oracula tria, *primum* I—II. 3 contra idolorum cultum regnante Josia, *alterum* II. 4—15 contra hostes peregrinos, *tertium* Cap. III. contra Judaeorum scelera impietatemque, subjuncta aetatis aureae Messianae descriptione praeclara, distinguenda esse existimavit. Sed vereor ne tali divisione, quae nullis novae sectionis inscriptionibus nitatur opus non sit. Non incommode enim totius oraculi sententias, si accuratius inspexeris, inter se cohaerere deprehendes, — quae divulsae dubito an non sermonem propheticum omnibus numeris absolutum efficere valeant, licet eadem, quod mirum non videbitur in prophetarum lectione versato, non tam arcte sint connexae, quam fieri solet in sermone pedestri et moderatiori. Ea autem quae Cap. II, 1—3 funditur abhortatio ad poenitentiam, non solum ex comminationibus, quae antecesserant prodit, sed praedictione etiam poenarum gentibus subeundarum, quae sequitur, egregie confirmatur. Ex his enim calamitatibus, vicinis ob impietatem infligendis, intelligere poterant Judaei, quae sibi quoque, nisi redirent ad frugem, ab numine irato fata imminerent. Nec non haec, quae sequuntur, cum praecedentibus particula *וְ* *enim*, *etenim*, initio vs. 4. posita arcte connectuntur, quae significatione *utique*, *profecto* (quam praefert Bertholdtus) adhibita, certe redundaret; etiamsi illa alias, ut v. c. Jes. XV. 1, in libri vel sectionis initio hoc sensu usurpetur. — Capite denique tertio ad Judaeos reversus, non, ut mera dictorum repetitione, impietatem eorum, sed alia vitia, avaritiam, rapacitatem, fraudem dolumque perstringit.

Cum vero prophetarum esset tristiora laetioribus temperare, et animos non metu tantum malorum, sed spe etiam bonorum flectere, eorumque igitur oracula in magnificam felicitatis promissae adumbrationem soleant excurrere, Zephaniae etiam describendo aureae aetatis fortunam splendidissimam suis finem imponere effatis statuit. Ex miseriis enim, quas, numine jubente, omnibus praedixerat populis, novam sperat prodituram gentem per calamitates emendatam, castam, piam, ad unicum deum conversam. Jam concordi studio nationes omnes, ut numen venerabile adorent confluent Hierosolymis. Adest, adest jam mellus aevum. Magnum instat dei sanctorumque regnum. Revertuntur Israelitae dispersi ex quacunque orbis terrarum parte. Deposita superbia, fraudis dolique expertes, pii, modesti, humiles, deo conciliati, novum constituunt populum, Jehovae carissimum. Redeunt omnes, nullo, ne miserrimo quidem excluso. Ipse inter illos Deus regnat, herois instar divina sua virtute hostes a suis arcens debellansque. Ita summa fruuntur tranquillitate et felicitate inturbata. Inclytum erit nomen eorum apud omnes populos famaue sempiterna.

Superest, ut de singularibus quibusdam locis difficilioribus, exclusis tamen iis quae jam supra, data occasione, sunt illustrata, nostram qualemcunque sententiam proferamus.

CAP. I.

Ad lugubres versu undecimo excitantur lamentationes inferioris urbis. (חֲמִתָּשׁ) habitantes, hanc ob causam כִּי נִדְמָה כָּל עַם כְּנָעַן *quod deletus est totus populus Chananaeae*. In his verbis explicandis interpretes in diversas abeunt sententias. Sunt, qui verbum נִדְמָה significatu *similis fuit* accipiant, ut LXX ὡμοιωσῇ πᾶς ὁ λαὸς Χαναάν (fortasse leg. πᾶς τῷ λαῷ X.) et Chaldeus: *quorum opera similia sunt operibus populi terrae Chananaeae*, contra leges parallelismi membrorum, respondet enim in altero membro verbum נִכְרְתִי *excisi sunt*. Nec aliam h. l. vim obtinet verbum נִדְמָה, quod in Niphal נִדְמָה primum *ad silentium redactus est* significat, deinde metaphorice *de extirpatione hominum* dicitur cf. Rosenmuelleri Scholia ad Jes. VI. 5 XV. 1. *) Vocabula כִּי נִדְמָה כָּל עַם *populus Chananaeae*

*) Eandem non minus in conjugatione Kal obtinuisse, praeter locum Hos IV. 5, probare mihi videtur cum Stäudlinio (Neue Beitr. z. Erläut. d. Proph. p. 370.) et Augustio (Uebers. d. A. T.) locus Jerem. VI. 2, quem verto: *pulchram et delicatam delebo, filiam Zionem*, ut voces בַּת צִיּוֹן contineant appositionem ad voces נָחָה et מְעֻנָּה, נָחָה autem contractione e vocabulo נֶאֱחָה, נֶאֱחָה ortum esse statuatur. Cf. Gesenii *Wörterbuch* h. v. et Rosenmüllerum ad Hab. II. 5. Interpretatio Stäudlini: *pulchra, delicata! delebo filiam, Zionem*, pro te ipsam delebo, nomen בַּת צִיּוֹן loco pronominis secundae personae accipere jubet, quod, cum non idem nomen, sed alia, objecta diversa suggerentia, נָחָה, מְעֻנָּה praecesserint, duriusculum mihi videtur. S. V. Augusti, qui vertit: *O, schöne und verzärtelte Tochter Zions ich sinne auf deinen Unter-*

intelligunt vel de universo Judaeorum populo, vel de mercatoribus Hierosolymitanis. Qui priorem amplectuntur sententiam, contumeliose hoc nomine vocatos esse putant Judaeos, quod improbitate et impietate non dissimiles fuerint antiquis Chananaeae incolis. Ita post *Chaldaeum* et *Hieronymum Rosenmüllerus*. Quorum sententiae repugnat parallelismus. Etenim quae verbis כֶּנְעַן עַם in altero membro respondent כֶּסֶף נְטִילִי *onusti argento*, negotiatores quidem divites possunt, gentem improbam indicare nequeunt. Verum procul dubio vidit *Grotius*, qui כֶּנְעַן עַם interpretatus est de mercatoribus, *Chananaei* dictis ob negotiandi studium, Phoenicibus aliisque Chananaeae gentibus proprium. Cf. Jes. XXIII. 8. Hos. XII. 8. Ezech. XVII. 4 (quo loco אֶרֶץ כֶּנְעַן et עִיר רַבָּלִים sibi mutuo respondent). Inde a Thargumistis *Onkeloso* et *Jonathane* Genes. XXXVIII. 2. vocabulum Hebraicum כֶּנְעָנִי *Chananaeus* Chaldaico מֶרְכָּד *mercator* redditur. כֶּסֶף נְטִילִי *onusti* (ita נָטַל Thren. III. 28) *argento* in altero membro iidem vocantur mercatores, ut qui magnis praediti sint divitiis. Quae locutio male ab Hieronymo explicatur: *involuti* (quasi esset a. v. נָטַל *extexit, involvit* Nehem. III. 15.) *argento*, i. e., „qui divitiis confidebant et se quasi involutos et septos divitiis [durch Reichthum gedeckt] aestimarent.“ LXX. ἐπρημένοι ἀργυρίῳ, interprete Hieronymo, *qui erecti erant* (cf. Dan. IV. 31. עִינֵי נָטַלְתִּי *elevavi oculos*) *in superbiam et pauperes despiciebant*.

Versu qui sequitur *duodecimo*, poena indicitur divina populo impie securo, nec mali quid ob scelera sua timenti, verbis וּפָקַדְתִּי עַל הָאֲנָשִׁים וְהָקַפְאִים עַל-שְׁמֵרֵיהֶם *et animadvertam in viros defixos, in faecibus suis*, ut

gang! verba ultima בֵּת צִיּוֹן ex suo arbitrio transposuit. *Lutherus* et *J. D. Michaëlis*, reddentes: *Zion ist wie eine schöne Aue*, verbum דָּמָה significatione *similis fuit*, נָהָה vero eodem sensu quo occurrit Zeph. II. 6 acceperunt. Adversatur huic sententiae particula וְ inter וְנָהָה et מִעֲנָנָה inserta.

vertit Vulgata; proprie in coagulatos in faecibus suis. Verbum כִּפְּךָ dicitur de lacte coagulato (v. Vater ad Exod. XV. 8), de maris fluctibus, instar lactis coagulati solidis, immotis Exod. XV. 8.; inde h. l. de vino faecibus incumbente, nec alia in vasa transfuso, cuius imagine a vate depingitur status vitae tranquillus, nullis fortunae mutationibus obnoxius. Qualem sensum reddidit Chaldaeus עַל נְכֵסֵי הוֹן שְׁלֵן שְׁלֵן שְׁלֵן qui tranquillitate fruuntur in divitiis suis. Respondet apud Jeremiam locutio עַל שְׁמֵרִים שקט qui quievit in faecibus. Ita Cap. XLVIII. II.

Moab inquit tranquillus fuit (שְׁמֵרִים) a juventute sua, XXXII.

Immotus haesit (שְׁמֵרִים) in faecibus suis;

Non transfusus est de dolio in dolium,

Non abiit in exilium.

Quo loco verbum synonymum שְׁמֵרִים luculenter explicatur parallelo שְׁמֵרִים, originem vero imaginis vocabula non transfusus est de dolio in dolium egregie illustrant. Reliquae versiones veteres, uno Chaldaeo excepto, male intellexerunt locum Zephaniae. LXX τοὺς καταφρονούντας ἐπὶ τὰ φύλαγμα αὐτῶν verbum כִּפְּךָ coagulavit de modo agendi frigido, superbo et insolenti interpretati sunt, שְׁמֵרִים autem cum שְׁמֵרִים, φύλαγμα, confundentes, de praeceptis divinis intellexisse videntur. Simili vitio Syrus, cuius sunt verba: qui vilipendunt custodem suum (שְׁמֵרִים), שְׁמֵרִים cum שְׁמֵרִים vel שְׁמֵרִים commutavit. Ad verba, quae sequuntur, impiorum: non bene facit Iova neque malefacit, recte observavit Hieronymus: „nec boni nec mali Deum auctorem esse dixerunt, hoc est, quod nec bonis bona nec malis mala redderet, sed quod fortunae cuncta regerentur arbitrio et casu ferrentur incerto.“ Conferri potest sententia similis Ps. X. 4 ss.

In describenda temporis calamitosi miseria occupatus vates, malorum ingentem gravitatem indicaturus, versu decimo quarto adjicit שְׁמֵרִים שְׁמֵרִים amare tunc clamabit heros q. d. fortissimus quisque ob malorum pon-

dus terrore corripietur. Verbum צָרָה, quod uno tantum in loco Jes. XLII.
 13, quo cum דָּרִיעַ *de clamore bellico* solenni conjungitur, iterum legitur,
 lucem accipit e collato Arabico, *clamavit* Cor. Sur. XXXV. 36. Schul-
 tensii Exc. Hamasae p. 510. In X. *ad auxilium vocavit* Cor. Sur. XXVII. 17.
 Quam! posteriorem significationem Doederlinius ad Grotium recte h. l. He-
 braico צָרָה tribuit. Adverbium שָׁ, ut ἐνθα, de tempore non minus quam
 de loco usurpatur. Cf. Ps. XIV. 5. Vox גִּבּוֹר *heros* ironice posita est, re-
 spectu habito ad scelestos ex ipsorum mente fortes, securos, v. 12., ut
 Jes. XXII. 17. *En, projiciet te projiciendo Jehovah, o heros!* LXX, quo-
 rum textus hac ratione est distinguendus: *φωνὴ ἡμέρας κυρίου, πικρὰ καὶ*
σκληρὰ τέτανται. δυνατὴ ἡμέρα ὀργῆς, legerunt forsā

מֶרַח וְצָרָה שׁוֹם:

גִּבּוֹר יוֹם עֲבָרָה

Amara et dura decreta sunt; fortis est dies excandescētia. Vocabula
 מֶרַח, צָרָה (σκληρός cf. Jes. V. 30) pro adjectivis acceperunt. שׁוֹם partic.
 Paul verbi שׁוֹם (cf. שׁוֹמָה Keri 2 Sam. XIII. 22) reddi poterat Graeco
 τέτανται, verbo enim τάσσειν Hebraicum שׁוֹם quadraginta in locis (cf.
 Trommii) a LXX. exprimitur. Vocem denique גִּבּוֹר ad versum proxime
 sequentem transtulerunt. Eodem modo in Syro vocabulum ܡܠܚܐ ad
 versum sequentem trahendum est. Vulg. Chald. pro צָרָה expresserunt
tribulabitur מַחֲקָתָיִין, non variam, ut videtur, lectionem, sed licentiam
 in vertendo secuti.

Non multo post, versu *decimo septimo*, de miseris hac judicii divini
 die in perniciem dandis dicitur וְשִׁפְךָ דָּמָם כְּעָפָר וְלֶחֱמָם כְּגִלְלִים *effun-*
detur sanguis eorum sicut pulvis, et caro eorum ut stercora. „Mire dictum,
inquit Drusius, quasi *de re arida* sermo esset. Nami dixisset potius, cum
 de sanguine loquitur, *tanquam aqua.* Recte. Sed excusatur vates usu

duplice verbi שִׁפָּךְ, quod non *de rebus tantum fluidis*, ut de sanguine Gen. IX. 6. XXXVII. 22, sed etiam *de aridis*, ut in locutione שִׁפָּךְ סוּלָלִים *vallum, aggerem congegssit*, usurpare licebat. Poterat itaque a poëta h. l. cum utroque vocabulo וַיִּפֹּר et וַיִּפָּר, non refragante usu loquendi conjungi; ut vertere possis *effunditur sanguis eorum ut pulvis excutitur*. Pulverem autem adjecit, ut qui imaginem contineat vel *copiae*, ut Ps. LXXVIII. 27, vel *vilitatis*, ut 2 Regg. XIII. 7; quarum posteriorem respexisse videtur. — Sensus est: vilis instar pulveris in plateis excussi effundetur sanguis eorum. Vocabulum, quod sequitur, לֶחֶם, altero quo occurrit loco Job. XX. 22 *) *cibum* significans, h. l. carnem denotare probant versiones antiquae LXX. σάρκας αὐτῶν Ar. لَحْمُهُمْ Syr. ܠܚܡܗܘܢ Vulg. *corpora eorum* Chald. ܕܠܚܡܗܘܢ, concinente dialecto Arabica, in qua voces لَحْمٌ, لَحْمٌ hanc vim constanter obtinent. Nec aliam h. l. orationis patitur series. Servata enim cibi significatione, si, duce Abarbanele, verteris: *cibus eorum lutum erit*, et de edulio coenoso, quali usus est Ezechiel IV. 12 cogitaveris, — quid quaeso magis foret absonum, quam cibi post effusionem sanguinis, edulii post mortem mentio facta? Conferas potius magis similes huic effato sententias 1 Regg. XIV. 10. Jerem. IX. 21. XXII. 19.

*) Jobi locus hac ratione est vertendus:

Hujus ut ventrem impleat irae dimittit ardorem,

Ut imbrem, cibi instar, eum descendere facit in illum.

לֶחֶם *cibum* denotare patet ex verbis respondentibus לֶחֶם. Praefixum vero ב in voce בִּלְחֹמוֹ pro ל positum est, quod jam vidit Paraphrastes Chaldaeus.

C A P. II.

In initio capitis secundi, quae obvia est phrasis גוי לא נכסף, varia ratione ab interpretibus exponitur. Etenim cum aliis in locis verbum נכסף, ut Job. XIV. 15. Ps. XVII. 12, et נכסף Gen. XXXI. 30. Ps. LXXXIV. 3. vim obtineat *desiderandi*, *anhelandi*, eam, ut nostro etiam loco convenientem, veteres retinentes interpretes, vel, ut Vulgata, *gens non amabilis* i. e. amore divino indigna, vel, ut LXX. Syr. Chald. τὸ ἔσθνος τὸ ἀπαίδευτον, גוי לא נכסף, חסיד למתב אוריתא, *gens quae non concupiscit redire ad frugem* transtulerunt. Posteriores miror interpretationem assentientem nactam esse Rosenmuellerum, cum duram ellipsin, necessitate nulla urgente, assumere cogat. Expediitior procul dubio sensus efficitur collato, cum Gesenio in Lexico hebraico-teutonico h. v., verbo Chaldaico נכסף *pudore suffusus est*, *erubuit*, quod in Thargumicis passim occurrit. Cf. Ps. XXXV. 4. LXIX. 7. Unde vertenda est haec phrasis *gens inverecunda*, *verecundiae expers*. Aramaeisonum, quem olet vox illa, alias etiam non respuit Zephaniae. Cf. מורא III. 1. Ceterum in vocibus גוי לא נכסף adjectivum cum particula negativa ita conjunctum est, ut inde vim privativam nactum sit. Cf. Gesenii vollständiges Lehrgebäude d. Hebr. Spr. p. 812. Impeditissimi *commatis secundi* sensum tam egregie exposuit Rosenmuellerus, ut pauca tantum, amplificationis magis quam emendationis caussa, adjicere sufficiat. בטרם לך חק *priusquam pariat*, effectum sortiatur, eveniat *decretum*, tempus poenae constitutum, dies Jehovae. לך *parere* metaphorice dicitur de iis, quae effectum sortiuntur, eveniunt, similiter τεύειν usurpatur poëtis Graecis, ut Eurip. in Iphig. in

Taur. v. 386. οὐκ ἔσθ' ὅπως ἔτενεν ἂν ἡ Διὸς δάμαρ, Ἀητῶ, τοσαύτην ἀμαθίαν, cf. Steph. Thes. L. Gr. T. 3. p. 1531. E. קֹה, quod de tempore constituto dici solet, h. l. de poenarum tempore, יוֹם יְהוָה, quo statim excipitur, est intelligendum. Eodem sensu occurrit Micha VII. 11. Ante vocabula sequentia subintelligenda est ex praecedentibus particula בְּטָר. Vertendum igitur: [priusquam] irruat in vos glumae instar dies Jehovae, עֵבֶר de irruptione hostili dicitur Job. XV. 19. Lev. XXVI. 6. Ezech. XIV. 17. Comparatione cum gluma celeritas indicatur, ut patet ex Jes. XXIX. 5. Die denique idem ille dies Jehovae denotatur, de quo antea I. 7. 14. ss. locutus erat vates. Inde exoritur sensus: convenite in templo ad averruncandam numinis iram [cf. Joel. II. 16. ss.] priusquam tempus vindictae divinae subito in vos irruat, poenitentiaeque non amplius concedatur locus. Eandem sententiam aliis quidem verbis, sed magis propriis, ita ut explanationi possint inservire, repetitam legis in iis quae sequuntur. Cf. Jerem. XIII. 16. Deo vestro honorem date priusquam (בְּטָר) nigrescat, calamitas, instar diei tenebricosi, ingruit. — Adjicitur apud Zephaniam post בְּטָר particula negativa לֹא, quod, cum alias fieri non solet, ad idiotismos fortasse vatis nostri referendum est. Nec tamen talis particularum negativarum complurium conjunctio abhorret ab Hebraismo. Ita מֵאִין Jerem. X. 6, alibi, vel tribus negationibus conjunctis, מִכָּל אֵין dicitur Exod. XIV. 11, et ad particulam jurandi negativam אֵין aliam negativam לֹא additam vides Gen. XXXI. 52. Quae non, ut in sermone Latino, tollunt negationem, sed ut eo fortius negetur copulantur. Cf. Schroederi Institutt. Synt. reg. XCVII.

Quae versu quarto Asdodensibus minatur vates יְגַרְשֶׁנּוּ בְּצַחֲרִים meridie expellentur, Rosenmuellerus, Hieronymum et Kimchium secutus, de aperta vi quam de impetu subitario, inexpectato interpretari mavult. Sed vereor, ne in sententia, quae ex hac interpretatione prodit, absoni quid

lateat. Urbis enim totius incolas noctu, furto quasi vel dolo expelli non facile accidere solet, nec usquam, quantum memini, a vate quodam dicitur. Unde nec expulsio medio die notionem violentiae apertae assumere poterat. Indicaturus potius vates eam diei partem, qua impetus hostilis minime expectatur, voce utitur צהריים *meridiei*, quo tempore, ob nimiam illis in regionibus aestus vehementiam somno indulgebant 2 Sam IV. 5 ss, nec milites lubenter impetum faciebant. Cf. Coran. Sur. IX. 82. Inde passim apud Jeremiam impetus improvisus, subitarius tempore meridiano accidisse dicitur VI. 4. X. 8. (coll. VI. 26. XVIII. 21.) XX. 16, eodem sensu, quo aliis in locis impetus nocturni memoriam injiciunt. Cf. Jes. XV. 1. Jerem. VI. 5. Job. XXVII. 20. 30. Digna est quae ad locum nostrum conferatur Chr. Ben. Michaelis *Dissertatio naturalia quaedam et artificiosa Cod. S. ex Alcorano illustrans* in Pottii Sylloge Commentt. theolog. Vol. II. p. 37 ss. —

Paulo post, quae in vaticinio de Philisthaea (חבל תימן) occurrunt verba: erit Philisthaea כרת רעיר, non unam admittunt interpretationem. Vocabulum enim כרת, cum et *de pascuo* et *de domo*, *caula pastorum* occurrat, Bochartus, Chaldaicum et Syrium, qui verterunt דירה, *secutus*, posterioremque cum illis arripiens significationem, *caulas* vertit *effossionis pastorum*, quas interpretatus est de caulis subterraneis, effossis, instar antri Polyphemi apud Homerum, probante Rosenmuellero. At quantumvis aedum, palatiorum urbis in caulas mutationem non ineleganter a poëta dici lubenter concedam, ut Jes. XXVII. 10 *urbs munita erit caula dissipata* (כרת משלח), regionis tamen in caulas mutandae imago, nescio an non inconcinni quid habeat, nec gemellam huic vel analogam saltem comparisonem invenies. Praestat omnino כרת accipere significatione *pascuorum*. Constat, tali regionis habitatae in pascua mutandae descriptione summam a vatibus depingi desolationem. Cf. Jes. V. 17. VII. 21—25.

XXVII. 10. XXXII. 14. Ezech. XXV. 4. 5. et Interpp. Propertii, 4, I, 4. Ad eandem hanc adumbrationem verba pertinent quae sequuntur כָּרַת צֶאֱן וגְדֵרוֹת רְעִים *fossiones pastorum et caulae ovium*. כָּרַת, infinitivus nominascens verbi כָּרָה, non confundendus est cum nomine masculini generis כָּר pratum, quod in plurali habet כָּרִים non כָּרוֹת, cf. Ps. XXXVII. 19. LXV. 14., nec nostro in loco nova forma feminina כָּרָה cum Eichhornio fingenda. Jam quae *fossiones* dicuntur *pastorum* putei sunt a pastoribus effossi, ad excipiendam aquam pluvialem in regionibus fluviis fontibusque carentibus, *cisternae* dicti, cf. Gen. XXI. 22 — 24. XVI. 15 — 18, de quibus effodiendis verbum כָּרָה dicitur Gen. XXVI. 25. Quos, cum alias vocabulo כָּאֲרִים indicari soleant, Noster, ut alludat ad nomen כְּרִיתִים, versu quinto obvium, lepidamque efficiat paronomasiam, locutione inusitata כָּרוֹת רְעִים denotare maluit. LXX, qui vertunt καὶ ἔσται κρήνη νομῇ ποιμνίων, ac si mutato ordine verborum legissent כָּרוֹת רְעִים וְהָיְתָה כְּרִית נוֹת רְעִים, et Syrus, cujus est interpretatio: *eritque tractus maritimus tuguria, et Creta locus pascuus ovium*, כָּרַת non de *insula* Creta, quod utique in hac orationis serie absonum fuisset, sed, quamvis id etiam male, de *regione*, quam incolebant Chrethaei, כְּרִיתִים, Philisthaei, intellexisse videntur. —

Ad verum *nonum*, complures exhibentem voces huic vati peculiares, non nisi pauca quaedam post Rosenmuellerum, spicilegium post messem, adnotare sufficiet. *Ita vivam*, formula jurandi ad confirmandas comminationes etiam Jehovahae a vatibus tributa Jerem. XXII. 24. XLIV. 26. XLVI. 18. Ezech. V. 11. XIV. 16. *inquit deus agminum, Israelitarum deus*, eamque ob causam vexationes eorum ab hostibus, Moabitis Ammonitisque, non patienter ferens: *Moab sicut Sodoma erit et filii Ammonis ut Gomorrha*, incultae jacebunt regiones Moabitica et Ammonitica prorsusque vastatae. Cum horribili enim Sodomae et Gomorrhae excidio Gen. XIX. conferuntur

inauditae terrarum vastationes Jes. XIII. 19. Amos. IV. 11. Hos. XI. 8. Jerem. XLVIII. 18. *locus ab urticis possidendus*, מִמֶּשֶׁק חָרוֹל. Vocabulum ἀπαξ λεγόμενον מִמֶּשֶׁק Chaldaeus מִשְׁמַט *locus urticis derelictus* vertit, ac si idem significaret quod מִשְׁבַּק a radice שָׁבַק *dereliquit*, mutatis inter se litteris labialibus מ et ב, et transpositis ש et מ. Cf. *Castelli Lexicon Heptagl.* p. 2164. Quem secutus est Rosenmuellerus. Magis mihi arridet sententia Gesenii, vocabulo מִמֶּשֶׁק, a מִשֶּׁק, מִשְׁקָא *possedit* derivando, denotari *possessionem*. Ejusmodi litterarum ק et כ permutationis exempla praesto sunt apud *Schultensium* in *Clavi Dialectorum* p. 295. 296. et *Gesenium*, *Wörterbuch* sub littera כ n. 2. Similes sunt nominum formae מְכָרָה a כָּרָה, מְכָחָר a כָּחַר, מְכָטָח a כָּטַח, מְכָצָר a כָּצַר. Nec alia vis inest nomini cognato מִשֶּׁק Gen. XV. 2., quo loco, quae occurrit formula בֶּן-מִשֶּׁק vertenda est *filius possessionis*, possessor. Nostro autem loco *possessio urticae* pro loco ab urticis possidendo eodem jure dicitur, quo a Jesaja XIV. 26 מוֹרֶשׁ קְפוֹד *peculium erinacei* de loco ab erinaceis habitando. — וּמְכָרָה מֶלַח *et fodinae salis*. מְכָרָה a כָּרָה *fodit* Chaldaeus recte מְחַפְרִין *fodinas* reddidit. In aliam viam abeuntes LXX et Vulg. Σημωρία (*acervos* in universum denotans, nec, jubente Hesychio, de σαρῶν δαγμάτων tantum explicandum. Occurrit enim de acervis ranarum Exod. VIII. 14., cadaverum 1 Macc. XI. 4., et de aqua cumuli instar adsurgente Sir. XXXIX. 22 [17]), *acervi* vertunt, collato, ut videtur, Chaldaico כְּרִי *cumulus* (v. *Buxtorfii Lexicon* p. 1086.); ita ut מְכָרָה מֶלַח his interpretibus idem esset, quod alias מֶלַח תֵּל. Ipsae salis fodinae circa lacum Asphalticum, in circuitu regionis Sodomae quondam et Gomorrhæ, passim occurrunt. Cf. *Hamelsveld Biblische Geographie* Vol. I. p. 309. — Has, opinor, regiones, incultas simul atque horridas, ante oculos versatas esse vatibus iis in locis, quibus terra in saluginem mutata in adumbranda regione prorsus desolanda utuntur, quod non obscure indigitant loci Deut. XXIX. 22. Ps. CVII. 34 coll. Sir. XXXIX. 28 [23].

Inde מִלֶּחֶה terra salsa pro deserto dicta Jerem. XVII. 6., et salis aspersio excidii sempiterni, ut Sodomae et Gomorrhæ, symbolum Jud. IX. 45. Itaque non opus erit lucem petere huic similitudini a sterilitate, solo salso a Plinio H. N. XXXI. 7 et Virgilio Georg. II. 238, (quo jure docuit Jo. Henr. Vossius ad h. l. p. 360.), nusquam vero a vate quodam Hebraeo adscripta. LXX, quorum est versio Δαμάσκος ἐκλελειμμένη [Ar. ^{51 01 03} دماصك المملوءة] Theodoretus ἐκλελειμμένη] ὡς Σημωνιά ἄλως [Ar. ^{51 01} سيمونيا االوس, Compl. ἄλος] legisse videntur מִלֶּחֶה כְּמִכְרָה חֲדוּל דְּמֶשֶׁק. Ex מִמְשַׁק facili litterarum errore oboriri poterat דְּמֶשֶׁק, ut ex חֲדוּל vox חֲדוּל, Partic. Paul verbi חֲדָל, quod Graeco ἐκλείπειν septies (cf. Trommium) redditur a LXX. ἄλως autem ex ἄλος (quod in Compl. fortasse ex emendatione secundum Hieronymum ortum), ut magis respondeat praecedenti Σημωνιά, ab imperitis effectum esse liberariis, ut cum Hieronymo statuam persuadeor collato Theodoreti textu, eoque recentiori, quippe in quo eadem ex ratione, ut scilicet melius conveniat vocabulo Σημωνιά, verbum etiam ἐκλελειμμένη mutatum reperitur in ἐκλελειμμένη. Ceterum de his regionibus si praedicitur, eas vastatas iri עַד עוֹלָם in aeternum, id restringendum esse ad tempus ἀποναστασέως πάντων rege Messia, quo illae etiam redibunt ad statum suum pristinum, novaque fruentur felicitate, loci nos docent Jeremiae aequalis XII. 14—17. XLVIII. 47. XLIX. 6.

In versu undecimo interpretatio, quae est Rosenmuellero verborum מִמְקוֹמוֹ יִשְׁתַּחֲווּ לוֹ אִישׁ מִמְקוֹמוֹ venerabuntur eum quisque e loco suo, i. e. non ibunt Hierosolymam adorandi caussa, quod ipsum Malach. I. 11 praedicitur, cf. Joh. IV. 23, me assentientem non nacta est. Etenim non facile possum concedere, vocem מִמְקוֹמוֹ, quae aliis in locis motum denotat de loco in locum, ut 2 Chron. VII. 21. מִמְקוֹמִי שְׁבַתְךָ e loco habitationis tuae, Esth. IV. 14 מִמְקוֹמִי אֲחֵר alio e loco, hoc tantum loco eodem quo מִמְקוֹמִי

sensu esse accipiendam, nulla id necessitate flagitante. Constructio enim est, quae dicitur praegnans, et plena esset locutio ויבואו איש ממקומו וישתחוו לו *et venient quisque de loco suo et venerabuntur eum*. Formulam integram ויבואו איש ממקומו habes Job. II. 11, ellipticam Job. XXVII. 23. Sensus, qui inde prodit, est, quoscunque populos venturos esse, quisque e loco suo, Hierosolyma, Jovam venerandi causa. Cf. Jes. II. 2. ss. (Micha IV. 1 ss.) Zach. I. 15. VIII. 22. Ps. LXXXVII.

Sequitur vs. 13 — 15 effatum contra Assyriorum regnum, quod versu decimo tertio vocabulis וַיִּט יָדוֹ עַל צָפוֹן *et extendet manum suam contra aquilonem* indicari nos docent ea, quae subjunguntur. Quamvis igitur non dubium sit, voce צָפוֹן non Assyriam tantum, sed Babyloniam quoque indicari, eamque hoc etiam loco intelligant Judaei quidam apud Hieronymum, de Assyria tamen h. l. cogitari adducimur et orationis serie et membrorum parallelismo. Babylonis vero excidium simili orationis ornatu cecinit auctor incertus oraculi Jes. XIII. 19 ss., Zephaniam, quo fuit aetate inferior, imitatione, ut videtur, expressurus. In versu decimo quarto verbis וַיִּבְנוּ בְּתוֹכָהּ עֶדְרִים *cubabunt in media ejus greges* locum describi pascuorum, νομας ποιμνίων, ut vs. 6., sententia fuit Theodoreti, Drusii, Grotii, Rosenmülleri, aliorum. Verum gregibus locus non aptus assignaretur a vate in regione ἀνύδρω, צִיָּה, et verba, quae adjiciuntur, כָּל-חִיתוֹ גֹּיִם, innuere videntur, vocem עֶדְרִים sensu minus proprio esse sumendam *de ferarum gregibus*. Hoc sensu improprio occurrit עֶדְרִים Cant. I. 7, nec obstat verbum רֶבֶץ, quod de ferrarum, v. c. de leonis cubatione dicitur Gen. XLIX. 6. al. — חִיתוֹ גֹּיִם *animalia populi*, gregis i. e. gregalia, גֹּיִם enim ut עֶם de grege dicitur animalium, locustarum Joel I. 6. II. 2, formicarum et cuniculorum Prov. XXX. 25. 26. וְקָצֵט *et Pelecanus*, ex Oedmanni sententia in *den Vermischten Samml. z. Naturk.* Fasc. III. c. 6. *Pelecanus graculus* L., cujus in locis desertis sedes est praecipua. בְּבִקְעֵתָיָהּ

in superliminaribus ejus LXX. ἐν τοῖς πατωμάσιν αὐτῆς, quod non, ut factum in Polyglottis Lond., vertendum est in praesepibus ejus, sed cum Arabe في سَفَوَاتٍ in tectis ejus. Sunt enim πατωμάτα, teste Suida, στεγή διαγλυφα, lacunaria. — קוֹל יְשׁוּרָר vox cantantis commorabitur in superliminaribus ejus. Intelligenda sunt haec verba vel cum Chaldaeo קל עופא מנצח vox avis pipientis de cantu avium, vel cum Judaeis nonnullis apud Hieronymum de horrida spectrorum voce cogitandum. Vulgo enim opinionem inhaesisse, monstra atque spectra in locis versari desertis, Satyri probant in Babelis ruderibus apud Jesajam XIII. 21, et Lilith larva in Idumaeae solitudini ab eodem XXXIV. 14 memorata. Etiamnum Arabum vulgus in Babelis ruinis tristes audiri manium voces, spectra conspici pro certo habet, ut testatur Jac. Richius in den Fundgruben des Orients Vol. II. p. 148 ss. — בַּחֲלוֹן in fenestra, aperturis, puta, aedium, quibus luci et aëri aditus pateat, quod exprimunt LXX. ἐν τοῖς διωρύγμασιν αὐτῆς, quos male intelligentes Arabs بَابُ porta, Cyrillus ἢ ἐν βόσροισ ἡγουν καὶ σπηλαίοις τοῖς ἀγρίοις interpretati sunt. — רֹדֶס rudus proprie desolatio pro signis desolationis in limine. Ita Syrus ܠܝܬܝܐ desolatio cf. Hebr. VII. 1., non gladius, ut male reddiderunt Polyglotta Londin. LXX. Vulg. κόρανες, corvus, quod esset עֶרֶב, ut in loco parallelo Jes. XXXIV. 11. — Verborum כִּי אֶרְוָה עֶרְוָה sensum recte expressit versio Chaldaei ܟܬܪܝܬܐ ܬܠܬܐ tabulatum (proprie tectum, tegumentum, quod h. l. de ornamentis dicitur quibus obtegebantur parietes) destruxerunt, quo sensu עֶרְוָה occurrit Ps. CXXXVII. 7. Nec ab hac interpretatione alienus fuisse videtur interpretes Syrus, in quo pro eo, quod nunc vitiose legitur ܠܝܬܝܐ ܬܠܬܐ ܟܬܪܝܬܐ eo quod radix ejus denudata sit, pro inepto ܠܝܬܝܐ radix ejus procul dubio rescribendum est ܠܝܬܝܐ cedri ejus, a nomine ܠܝܬܝܐ cedrus, quod in plurali habet ܠܝܬܝܐ, quo vocabulo ab.

eodem interprete Hebraicum redditur אָרָן duobus in locis Ezech. XVII. 3. 22. Qua emendatione ascita concinit versio illa cum sensu textus Hebraici. — LXX διότι κέδρος τὸ ἀνάστημα αὐτῆς (Ar. *من أجل عن الأجرة*) legerunt אָרָן עֵץ • Quam versionem bene explicarunt Theodoretus, ἀλλὰ ταῦτα πάντα φησὶ πεσεῖται διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀλαζονείαν, κέδρω γὰρ ἐφύκει τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς φρόνημα, et Cyrillus ὅτι τοίνυν ὑπερόφρων ἄγαν, ὑψοῦτε ἡρμένῃ καὶ ἀναφοιτῶσα λίαν εἰς τὸ ἐξήνιον ἢ τῶν Χαλδαίων μητρόπολις, διατρανοῖ πάλιν, ἀναστήματι κέδρου παρειμάζων αὐτήν. Respexisse illi videntur locum Amos. II. 9 delebo Amorrhaeos גְּבֹהֵי אֲרָוִים כְּגֹבַהּ אֲשֶׁר qui instar altitudinis cedrorum sese extulerunt. Vulgata: et attenuabo robur ejus, legit אֲרָוֶה עֵץ, et verbum רוֹה, cujus esset futurum Kal אֲרָוֶה, eodem quo versu undecimo reperitur sensu accepit.

CAP. III.

Alloquitur vates initio hujus capituli Hierosolymorum urbem, quam epithetis ornat מִרְצָה, מְרָאָה et הָעִיר הַיְיָ, in quibus illustrandis variant interpretes. Quorum diversas sententias, accurate expositas a Rosenmuellero, jam praetermittentes, nostrum quaecunque de his vocibus judicium succinctis verbis indicabimus. Et, quod ad primam מִרְצָה, posita ea esse videtur pro מְרָה, participio verbi מָרָה *rebellis fuit*, inserto א vel ut matre lectionis, ut in מְלָאכִים pro מְלָכִים 2 Sam. XI. 1, vel quod forma adhibebatur a verbo cognato מָרָא desumta. Quem significatum reddidit fragmentum versionis Graecae apud Montefalconium ἀπειροῦσα. Rosenmuellerus, secutus Drusium et Grotium, vertit *inspectata*, ostentui

habita, significatione derivata a nomine רָאָה *spectaculum*, παράδειγμα Nah. III. 6., ita ut מִרְאֵה esset Partic. Hophal verbi רָאָה, pro מִרְאֵה vel מִרְאֵה, ut העֵלָה Hophal verbi עָלָה Jud. VI. 28 pro העֵלָה. Vereor tamen ut talis verbi רָאָה significatio ex usu loquendi vel analogia linguae Hebraicae satis possit comprobari. Quae hanc excipit vox בְּנֵאֲלָה *foedata* non illustranda est ex verbo Hebraico נָאָל *redemit*, ut factum in versionibus veteribus, sed collato verbo Chaldaico גַּעַל *foedavit*, quod, una cum formis Chaldaicis, ut בְּנֵאֲלָה Jes. LIX. 3, ad novissimum transmigravit Hebraismum. *Foedata* autem dicitur urbs, quae atrocissimis inquinata est sceleribus. Quam eandem הַיִּזְכָּה *civitatem opprimentem* appellat, recte ita vertente Rosenmuellero; יִזְכָּה enim verbi יָכָה *oppressit*, i. q. לָחֵץ Exod. XXII. 20, est participium, ut Jerem. XXV. 38. XLVI. 16. L. 16.

Jam sigillatim cujusque ordinis flagitia recensens, versu *quarto* principes urbis ob eorum rapacitatem *leonibus* comparat *rugientibus* אֲרִיֹת שֹׁאֲגִים, omissa, ut saepius fit, comparandi particula, et conjuncto nomine feminino אֲרִיֹת cum adjectivo masculini generis שֹׁאֲגִים, ut 1 Reg. X. 19 אֲרִיֹת עֲמֹרִים. Similitudo eadem occurrit in Ezechiele XIX. 1. ss. XXII. 25. et Prov. XXVIII. 15. — Nec alio sensu Noster eosdem vocat עֲרֵב *lupos vespertinos*, saevissimos. Vespertino enim tempore lupi, fame acti, atrociores esse solent. Unde Habacucus I. 8. eadem locutione lupos denotat violentissimos *). Similem usurpat imaginem ad procerum rapacitatem depingendam Ezechiel XXII. 27. Male LXX., vertentes λύκοι *Apasias* pro עֲרֵב extulerunt עֲרֵב, recte castigati hanc ob causam a Bo-

*) Alio, qui conferri solet, loco Jerem. V. 6. verba זֶאֱב עֲרֵבוֹת non sunt vertenda *lupus vespertinus*, vespertinus, sed *lupus planitiei*, campestris; pluralis enim עֲרֵבוֹת non est nominis עֲרֵב, sed עֲרֵבָה. Lupus vero campi aptissime h, l. opponitur leoni ex nemore אֲרִיָּה מִיַּעַר.

charto Hieroz. L. III. C. X. p. 825. (Lugd. Bat. 1692). Ad luporum saevitiam adumbrandam subjunguntur verba לֹא גָרְמוּ לְבִקֵּר, in quibus difficultatem affert verbum בִּקֵּר, quod, cum alias sensu *exossandi*, *ossa devorandi*, ut a nomine בִּקְרָה os derivatum, occurrat Num. XXIV. 8. Ezech. XXIII. 34, quo postremo loco a Jarchio explicatur Gallico *ronger*: eadem vi nostro etiam loco accipiens Rosenmuellerus, vertit *non exossant mane*, i. e. ea sunt voracitate praediti, ut, cum carne ossa etiam vesperi devorantes, mane ne ossa quidem habeant rodenda. Quis vero diffiteatur sensum hunc obscuriorem esse nec facilem conceptu? Expeditionem nobis exhibent interpretationem versiones veteres, quae verbo בִּקֵּר notionem tribuunt servandi, reponendi. Ita LXX ὑπέλιπον, Vulg. *relinquebant*, Syr. ܠܐ ܡܘܪܝܕܝܢ, Chald. ܠܐ ܡܘܪܝܕܝܢ. Nec ea aliena est a vi primaria *secandi*, *abscindendi* huic verbo propria, eaque conspicua in verbo Syriaco ܠܐ ܡܘܪܝܕܝܢ *abscidit* et Arabico ܠܐ ܡܘܪܝܕܝܢ *abstulit* i. q. قطع, cf. Schultensium ad Haririi Cons. V. p. 174. Verba enim, quibus primaria est vis *secandi*, transferri solent ad notionem *reservandi*, *recondendi*. Veluti בָּרַל *abscidit*, *separavit* cum לָ signifi- *cavit reservavit*, ut Deut. XXIX. 20. וַתְּבָרַלֵּנוּ יְהוָה לְרַעָה *reservavit eum Deus ad calamitatem*, אָצַל *abstulit* cum לָ *reposuit alicui* Gen. XXXVII. 36. אָצַלְתָּ לִּי בְרָכָה *annon mihi quoque benedictionem quandam reposuisti?* Ex eadem analogia Arabicum ܠܐ ܡܘܪܝܕܝܢ primum *abscidit*, *abstulit*, deinde de eo dicitur quod *reponitur*, Cor. Sur. XI. 87. — לְבִקֵּר non significat *matutino tempore*, sed *eis τὸ πρωτὶ in mane*, *diem crastinum*, ut Exod. XXXIV. 35. לֹא יָלִין לְבִקֵּר *non pernoctabit ad diem crastinum*. Inde exoritur sensus: similes sunt lupis, vespertino tempore ita saevientibus, ut nihil de praeda capta ad diem reponant crastinum. Aptissima utique summae voracitatis imago! Hac vero interpretatione a doctoribus Judaeorum, Kimchio, Jarchio, et Christianorum, Drusio, Bocharto, aliis probata, a nobis ascita, facile supersedebimus emendatione textus Hebraici

a J. D. Michaelē in Nova Bibl. Or. Vol. II. p. 232. proposita לֹא נִרְמָז לַפֶּקֶר, secundum quam vertit: *non est superstes os ejus*, praedae, *ad tempus matutinum*. Suffixi in nomine נִרְמָז, quam accipere jubet, relationem ad nomen ante non expressum praedae, nemo non censebit duram atque coactam.

A proceribus duriter castigatis transit vates ad perstringendos prophetas fraudulentos, quos designat vocabulo פִּזְיוֹן, in quo vertendo veteres dissentiunt. LXX πνευματοφόροι *a vento acti* i. q. ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενοι Matth. XI. 7, inconstantes, leves; quos non recte intelligentes Cyrillus ironice *de spiritu sancto* (πνεύματι) *actos*, Arabs لَا يَسْوَا رُوحًا *ventum induentes*, ventosos, tumidos, Hieronymus *portantes ventum* interpretati sunt. Aquila θαμβεῦνται (ita leg. pro ἐνθουσιαζόμενοι apud Hieron.) *qui admirationem* (θάμβος) *excitare student*. Vulg. *vesani*. Syr. ܦܢܝܢ impudici. Chald. ܦܢܝܢ *inique agunt*. Verbi פִּזְיוֹן, quod Arabibus *de superbiēte*, Syris *de impudico*, *libidinoso* dicitur, notio primaria Hebraeis sita fuisse videtur in *vacuitate*; jungitur enim cum adjectivo רִיקִים *homines vacui*, nequam Jud. IX. 4, et nomina פִּזְיוֹן Gen. XLIX. 4 et פִּזְיוֹת Jerem. XXIII. 32 respondent nomini שָׁקֶר *mendacium* ut synonymo. Haec vero vacuitatis notio deinde ad mendacium, fraudulentiam transferebatur, ut aliis in vocabulis, veluti אֱלִיל, שָׁקֶר. Idem in vatibus sui temporis vitium notavit Jeremia V. 31., XXIII. 9 — 40. Quorum fraudulentia in eo potissimum deprehendebatur, quod tempora feliciora promittendo populum flagitiis deditum securum redderent de salute sua Micha III. 11., Jerem. XIV. 13. 14. Populus vero, fictis illorum promissionibus lubentius quam vatium divinorum effatis veris, sed iisdem severis aurem praebens, hos, quorum aegre ferebat comminationes, vel ad vitae adduxit discrimen Jerem. II. 30., XI. 18 — 23. 26., summis certe affecit molestiis Jerem. XV. 15. ss. XVIII. 19. ss. XVII. 14. ss. Vatibus a Zephania subjunguntur sacerdotes, כֹּהֲנִים,

ut a Jeremia II. 8. 26., XXIII. 11., quod utriusque esset theocraticam regni formam conservare. Notat sacerdotes quod קדש הללו profanarent sanctum, sacrificia videlicet Jehovae dicata, de quibus קדש non uno in loco obvium est, ut Lev. XXII. 2. 15., Jerem. II. 3. קדש ישראל. Polluebantur haec a sacerdotibus, nunc iis profana immiscentibus, חול Ezech. XXII. 26., hostias puta infirmas, mutilas, cf. Malach. I. 11., nunc contra leges devotas comedentibus, cf. Jerem. II. 3. Ex Hieronymi versione: *in loco sanctuarii commiserunt sacrilegium*, ipsum templum flagitiis suis profanassent, veluti qui a Jeremia XXIII. 11. perstringuntur. Sed talem sententiam si indicare voluisset vates, vocabulo potius מקדש usus fuisset.

His populi vitiis tam severe a vate nostro castigatis, versu sequenti poenas praenuntiat divinas brevi ab eo subeundas. Jova, qui in medio eorum, non faciet injuriam, non injuste aget, vel impune admittendo tanta flagitia, vel scelestorum poenam diutius producendo, sed brevi, brevi, tempore proxime instanti, de quo dicitur בקר Ps. XLVI. 5. יְעֹזֶרֶךָ בקר אלהים לפנות בקר auxilio illae erit Deus brevi, Jes. XXXIII. 2 adjuva nos, Jehova, לבקרים quam citissime. Vox geminata nostro in loco pertinet vel ad loquentis affectum, vel ad dictorum confirmationem — *judicium suum*, משפט *judicium* de poenis a numine infligendis, ut infra III. 15, cf. Ezech. V. 8, i. q. antea vocaverat יום I. 7. 14., *proferet in medium*, eventum suum habebit, apparebit, manifestum fiet, quod II. 1. indicabatur locutione לִדְרֹת הַקֶּלֶקֶל — *non deficiet ille*, non desistet a consilio suo de puniendis peccatoribus; *sed nescit iniquus pudorem*, procul est a poenitentia, ita ut ne poenis quidem, quamvis jam ingruentibus, ad meliorem frugem perducat. Vides sententias huic affines in Jeremia III. 3., VI. 15., VIII. 12. Digniores autem videbantur, qui tantis suppliciis afficerentur, quod ne beneficiorum quidem a Jehova quondam acceptorum grata memoria eo essent adducti, ut meliorem erga Deum induerent animum. Innuitur hoc

versu sexto, quo Jehovam inducit, sic loquentem: *exscidi gentes*, non, quae fuit sententia nonnullorum, gentiles finitimos, quorum excidium, II. 4 — 15 adumbratum, adhuc futurum erat, ita ut de eo non potuisset loqui tanquam de re praeterita, nec, quod placuit aliis, decem tribus in exilium deductae ut vindictae divinae exemplum proponuntur, nam Israelitas jure non poterat insignire vocabulo גוֹיִם de gentibus proprio; sed veteres Palästinae incolas, a majoribus, divina ope adjutis, extirpatas. Quorum, pergit, *deletae sunt pinnae*, propugnacula I. 16. pro urbibus munitis, palatiis, Chaldaeus בְּרִנְיָתָהוֹן, ex Synecdoche partis pro toto. Non audiendi sunt, qui, Drusio praeunte, פְּנוֹר *propugnacula* improprie de primoribus populi, שָׂרִים, exposuerunt; proprie enim locutum esse vatem abunde docent verba, quae sequuntur: *desolatae sunt, vacuae a transcurrentibus plateae eorum, expertes hominum, ab incolis destitutae*, quibus omnibus urbium, quondam potentium et incolis scatentium, dira depingitur solitudo. Verbi h. l. obvii צָרָה *destruxit, exscidit*, a LXX, Vulg. Chald., Syr. ἐξέλιπον, *desolatae sunt*, צָרָה, צָרָה, 3 translati, significatio accedit ad usum loquendi Aramaeis proprium, nisi malueris נָצְרוּ ex mero orthographiae vitio scriptum esse pro נָצְרוּ *destruxerunt*, cf. Jerem II. 15. עָרָיו נָצְרוּ. Verbo enim נָצְתָה Jeremia II. 15. IX. 9. 11. XLVI. 16. eodem quo שָׂמָה sensu, nec nisi addita voce בָּאֵשׁ igne notione comburendi utitur. Tantis igitur illis atque talibus beneficiis ob oculos positis, hac eos allocutus sum ratione: *me tandem quaeso* (אֵךְ נָא obsecrantis formula, veluti Jerem. XXVIII. 7 הָיָה לְךָ הַדְּבָר הַזֶּה *verearis*, insignibus his potentiae meae indiciis permotus; *castigationem accipias*, obsequentem te exhibeas severis vatum monitis, ut his ducibus ad meliorem revertaris frugem, *ne excindatur habitaculum tuum*, ad verbum *habitaculum ejus*, urbis; מְעוֹנָה dictum pro מְעוֹנָה, mutata ex solito vatum more persona secunda in tertiam. מְעוֹן *habitaculum* aut pro ipso loco, מְקוֹם (utraque enim vox inter se per-

mutatur, sic תָּנִים , מֵעוֹן אֶרְיָה Jerem. IX. 10. Cant. IV. 8., ac eodem sensu מְקוֹם חַנִּים Ps. XLIV. 20) posita est, aut collective accipiendum erit, pro מְעוֹנוֹתֵיהֶם *habitationes eorum*, ut factum a Chaldaeo. De templo exposuit Hieronymus, quod tamen indicandum fuisset voce מְעוֹנִי *habitaculum meum*, vel בְּקֶרְכָּה מְעוֹנִי *habitaculum meum in medio ejus*. Ludov. Capelli legi jussit מְעוֹנָהּ *ob peccatum ejus*, sensu egregio, ut monet Buxtorfius, modo exstaret in textu. In verbis, quae sequuntur, Masorethae, utpote distinguentes inter vocabula פָּקַדְתִּי et עָלֶיהָ, ellipsin verbi בּוֹא statuisse videntur, quae eadem obvia est Gen. XXVII. 13 קָלָלְתָּהּ [חֲבוּא] , Ps. III. 9. עָלֶי [חֲבוּא] . על עֲמָהּ [חֲבוּא] בְּרַכְתָּהּ. Unde, subaudita ex membro praecedenti particula negativa לֹא (cf. Storrii *Observatt.* p. 409), integra prodit sententia עָלֶיהָ [חֲבוּא] לֹא אֲשֶׁר פָּקַדְתִּי *ne omnia, quae decrevi, eventum habeant contra eam*. Vel, omissa particula לֹא, verba acceperunt in bonam partem, instar Chaldaei: כָּל טָבוֹן דְּאִמְרִית לְחוֹן אִתִּי לְחוֹן *bona omnia, quae promisi illis, adducam super illos*. Cui sententiae, a Rosenmuellero post Moldenhauerum, J. D. Michaellem, G. L. Bauerum probatae, quo minus accedam vetat tum dura, quae citra necessitatem assumitur, ellipsis vocabulorum לֹא חֲבוּא, tum usitata verbi פָּקַד cum praepositione עַל constructio, quam nec hoc loco deserere ausus sum. Nec, praeter particulam כ (significatione *secundum*, de qua vide Noldii *Concordantia Particulum* p. 380 sign. 14.) ante vocem כָּל, ullam subintelligere vocem necesse est. Qua subaudita ad verbum esset vertendum: *ne excindatur habitaculum (locus) ejus, secundum omnia, quae decrevi contra illam*, i. e. ne, meliorem animi indolem prae fracte repudiando, excisionem non evadat jam olim a me contra illam decretam. In subaudienda particula כ auctor mihi fuit Drusius, qui tamen idem, verbis כָּל-עָלֶיהָ protaseos, quae sequuntur אָכַן וְגו' apodoseos loco habitis, diversam a nostra elicuit sententiam: *quo magis animadverti in eam, urbem, eo impensius fuerunt in perverse agendo*. Verum,

quamvis particula כ sequente כן obtinet significationem *quo magis* — *eo magis*, ut Hos. IV. 7 **כְּרַבָּם כֵּן הִטָּאוּ** *quo magis aucti sunt, eo magis peccaverunt*; eandem tamen, sicubi particula כן in apódosi posita est, locum habere posse vehementer dubito. Drusii tamen sententia assentientes nacta est Ludov. de Dieu, Jo. Marckium, Jo. Aug. Dathium. Aliam viam ingressus Jo. Coccejus, verbum **עַל פֶּקֶד** significatione accepit *jubendi, praeci- piendi*, coll. Job. XXXVI. 23., Esra I. 2., 2 Chron. XXXVI. 23, et, sub- auditis vocabulis **לֹא יִכָּרֵת** ex praecedentibus, hac ratione vertit: *ne excin- dantur omnia, quae praecepi illis*, ne omnia mea praecepta a peccatoribus, continuo ea transgredientibus, abrogentur. Quae sententia in hac orationis serie frigidiuscula est. Sequuntur verba **אֲכֹן הַשְׂכִּימִי הַשְׁחִיתוּ כָּל-עוֹלָלוֹתָם** *verum tamen* nec beneficiorum acceptorum memoria moti, nec poenarum metu percussi (particula אֲכֹן de eo usurpatur, quod contra omnem exspe- ctationem venit Ps. XXXI. 23., Jes. XLIX. 4.), *data opera corruperunt*, ad verbum *mane surrexerunt, corruperunt*, sed verbum **הַשְׂכִּימִי** *mane surrexit* alio verbo junctum, adverbialem induit significationem *impense, studiose* aliquid agere, qua passim in Jeremia est obvium — *omnes actiones suas*, summo cum studio, *data quasi opera*, in pejus ruerunt. Locutio **הַשְׂחִיתוּ עוֹלָלוֹתָם** *actionem corrumpit* Ps. XIV. 1, et quae huic est similis **הַשְׂחִיתוּ דֶּרֶךְ** *viam corrumpit* Gen. VI. 12., de eo dicitur qui male agit, ut contrariae **דֶּרֶךְ, מְעַלְלִיו** *de bene agendo*. Illustrationem requirit versio commatis nostri Alexandrina: εἶπα, πλὴν φοβείσθαι με, καὶ οὐ μὴ ἐξολοθρευθῇτε ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῆς πάντα ὅσα ἐδίκησα ἐπ' αὐτήν. ἐτοιμάζου, ὀρθρίσον. διέφθαρται πᾶσα ἡ ἐπιφυλλίς αὐτῶν. Pro **מְעַלְלִיו** legerunt **הַכִּימִי**, pro **אֲכֹן וְגו'** expresserunt lectionem **הַשְׂכִּימִי הַשְׁחִיתוּ כָּל-עוֹלָלוֹתָם**. Vox Hebraica **עוֹלָלוֹת** redditur graeca ἐπιφυλ- λίς Micha VII. 1. Obadja 5, quam hac ratione h. l. explicat Cyrillus Al. ἐπιφυλλίδα φάμεν τὰ μικρὰ τῶν βοτρυῶν, καὶ ἐν ὀλίγοις ὄντας ῥαῖν,

ἀ καὶ τοῖς φύλλοις ἐγχεωσμένα διαλανθάνει πλειστάκις τὸν τοῦ συλλέγοντος ὀφθαλμόν. Idem allocutione ἐτοιμάζου κ. τ. λ. excitari putat hostes, ut exiguas regni Israelitici reliquias (racemationem) omnino perdant. In quo verum, arbitror, assecutus est sensum interpretis Alexandrini.

Verum enim vero, spretis ab hac gente monitis exhortationibusque divinis, ipse praenuntiat Jehova sese ad vindictam de peccatoribus sumendam brevi proditurum, fando: *quare me praestolamini, diemque illum, quo exurgam ad praedam.* Haeserunt interpretes in explicando vocabulo עֹלָם, a veteribus diversa ratione reddito. Et LXX quidem cum Syro, vertentes εἰς μαρτύριον ἰζὼσ. 𐤒𐤕, עֹלָם legisse videntur, quos secuti Patres de resurrectione (קִיּוּם) Christi ad veritatis testimonium (עֹלָם) cogitarunt, J. D. Michaelis vero ipsum putat induci Deum sub imagine testis, exsurgentis ut crimine accuset reum. Chaldaicum, cujus sunt verba אֲתֵּלֵךְ לְיָמַי 𐤀𐤕𐤋𐤏𐤍 𐤀𐤕𐤋𐤏𐤍 die, quo revelabor ad iudicium, non alio quam nos modo legisse, sed עַד a verbo יָעַד, in Hiph. יָעִיד ad iudicium vocavit, collatis formis nominum עָצָא a יָעַץ, יָעַת a יָעַץ, derivasse et significatione iudicii accepisse, recte observavit Jo. Marckius. Vulgatae versionem in futurum Hieronymus illustravit observando: „ubi nos transtulimus in die resurrectionis meae in futurum, et omnes interpretati sunt testimonium, Hebraeus, qui me in scripturis instituit, asserebat עֹלָם in praesenti loco magis εἰς ἔτι, id est in futurum debere intelligi, quam in testimonium; עַד enim, quod scribitur per litteras Ain et Daleth, et ἔτι et μαρτύριον, id est futurum et testimonium intelligi.“ Quae sententia, ab Abarbanele, Coccejo, Rosenmuellero probata, non caret difficultatibus. Nam עַד ubi significat in perpetuum constanter cum Kametz עֹלָם scribitur, et sensus, quem eliciunt, *exurgam in perpetuum* i. e. ita ut non altera vice exurgam, sive eadem jam infligendam non alia excipiat ruina, nimis multa huic contextui

inferre videtur. Retinenda itaque est explicatio hujus vocis a R. Mose apud Aben-Esram proposita, a Dav. Kimchio, Vatablo, Drusio probata: *die, quo exurgam ad praedam*. Verbum קום de Deo ad exercendas poenas, bellatoris instar ad praelium exsurgentis, prodeunte dicitur Ps. VII. 7. XVII. 13. Jes. II. 19. 21. עַל *praedae* notione occurrit Gen. XLIX. 27. Jes. XXXIII. 23, quo postremo loco explicatur additis vocabulis עַל-שָׁלַל; nec diversa est significatio verbi Chaldaici עָרַח, unde nomina עָרִי, עָרְצָה *praeda*, cf. Buxtorfii *Lexicon Chald.* p. 1578. 1579., Syriaci ܐܪܚ Aph. *abstulit* Act. XXIV. 7, Arabici عَدَا I. *adortus est hostem*. Nec video, cur, quod monet Rosenmuellerus, hac ascita interpretatione sensus prodeat Jova loquente minus dignus. Nam heroïs imagine ad bellum properantis passim adumbratur Jehova a vatibus, a Nostro Cap. III. 15. 17. Populi vero Orientis, cum, ut fieri solet gentibus rudibus, praecipuus bellorum finis in capienda praeda conspiceretur, et optima spoliolum pars Jehovae, ut agminum Israeliticorum duci, rite consecraretur; quidni deceret vatem de deo bellatori *egregi ad praedam* eodem sensu quo *egregi ad pugnam* dicere, vel unam locutionem cum altera permutare? Notio utique digni et indigni in poësi ex singulorum populorum ingenio ac moribus, non ex praeceptis nonnullorum generalioribus est constituenda.

In vocabulo, quod huic sententiae subjungitur לְקַבֵּץ, infinitivi pro verbo finito positi *) praefixum ל finem indicat agentis, ut Graecis εἰς τό. Graece ad verbum reddere possis εἰς τὸ συλλέγειν ἐμέ *ut congregam*; ita

*) Ex hoc fortasse usu infinitivi cum suffixo loco verbi finiti illustranda est locutio impedita וְגַ' לְקוֹל תְּהוּ וְגַ' Jerem. X. 13. LI. 16., quae ad verbum esset Graece σὺν τῇ βροντῇ τὸ δοῦναι αὐτὸν πληθὺς ὕδατων *ad vocem Jehovae*, una cum voce Jehovae, tonitru, *aquarum effunditur copia*. לְקוֹל a sequenti תְּהוּ sejungendum i. e. quod alibi יְיָ קוֹל tonitru.

לְהַטִּיבִי *ut benefaciam* Jerem. XXXII. 40. Ceterum minime de congregandis gentibus ad Hierosolyma obsidenda, multo etiam minus de reducendis iterumque conjungendis Israëlitis dispersis sermo loquitur propheticus, sed exhibet ille adumbrationem mere poëticam, ideoque non ad certum quoddam factum restringendam, temporis calamitosi poenarumque divinarum, ad emendandas purgandasque a vitiis gentes praemissarum aevo meliori, futurique Messiae temporibus felicissimis. Sistit itaque h. l. Jehovaham omnes telluris populos, ut nova ex iis exoriaturo progenies, parentibus melior, dira malorum mole castigantem. Ingentem illam animorum post haec miseriae tempora mutationem in postrema delineavit carminis parte, qua Jehovaham inducit, sic loquentem: *tunc mutando efficiam* (הִפְךָ mutando efficit cf. 1 Sam. X. 9) *gentibus*, Israelitis una cum cunctis telluris incolis, *labium purum*, Jehovahae colendo sacratum, nec invocatis idolis profanatum, ut e contrario labia impura (Jes. VI. 5.) vocantur, quae non sunt apta praedicandis Jehovahae oraculis, profana. Quem sensum, praeter Symmachum, qui, verborum h. l. tenacior χεῖλος καθαρὸν reddidit, expresserunt versiones Chald. Syr. Aq. Vulg. מְמַלֵּל הוּא בְּחַיִּיר, אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, ἐξελεγμένον, *labium electum* i. e. ad usum sacrum idoneum. A quo LXX toto coelo aberrantes γλωσσαν εἰς γενεάν αὐτῆς, ac si legissent בְּרוּךְ, interpretati sunt. Quod Cyrillus, qui εἰς γενεάν αὐτῶν suo in codice invenerat, pronomine αὐτῶν ad λαός relato, intellexit de convertendis gentibus secundum genus i. e. familias tribusque (εἰς γενεάν ἡγουν κατὰ φυλὰς τε καὶ γένη) earum, nulla familia exclusa. Rectius, meo iudicio, Theodoretus praetulit h. l. interpretationes Aquilae et Symmachii. Sensus est: tantam efficiam inter populos animorum mutationem, ut omnes me caste et sancte veneraturi invocaturi sint sermone vera infucataque pietate pleno, nec ulla superstitionis ethnicae labe infecto. Quod diserte indicant verba, quae addit: *ut omnes adorent nomen Jehovahae, eumque colant humero uno,*

animo concorde. Metaphora petita est a jugo, *מוֹטָה, עוֹל*, quod servis imponitur bajulis, cf. Jerem. L. 27., unde LXX *ὑπὸ ζυγὸν ἔνα*. In quo ferendo si omnes consentiunt, nullo se subducente, jugum portatur humero uno sive aequali. Apertius esset imago, si plenius dictum esset *לְעֶבְדוֹ שָׂכָם אַחֵר* *לְנִשְׂאָ עָלָיו* *ut eum colant*, ferantque jugum ejus humero uno, aequali. Nec mirum videbitur imaginem jugi ferendi ad cultum transferri divinum, perpendenti, vocabula *עַל, ζυγός* de lege usurpari divina, veluti Jerem. V. 5. *שָׁכְרוּ עוֹל*, *συνέτριψαν ζυγόν* de Judaeis dicitur leges Jehovae respicientibus, et duriora legis praecepta etiamnum a Judaeis dici *הַתּוֹרָה עוֹל*, cf. Schleusneri *Spicil. I. ad Bielium sub voce ζυγός*. Ceterum ex hoc nostro loco fortasse fluxit, quod vocabulum *פְּכֻמָּה* a Rabbinis *concordiae* significatione solet dici, cf. Buxtorfii *Lex. Chald.* p. 1476.

Hoc jam meliori aevo oborto, Judaei, in dissitas terrae partes disjecti, in patriam redibunt, munera ferentes Jehovae, libertatis vindici. Quas terrae regiones longinquas indicat verbis *כּוֹשׁ לְנִהְרֵי כּוּשׁ* e regione *transflumina Cuschaeae*, ut Jes. XVIII. 1. Nomine enim Cuschaeae primum Abyssinia denotabatur, deinde in universum interioris Africae, praecipue australis, partes vocabantur longinquae, incognitae. *Flumina* vero hoc in tractu vel ad fictionem meram poëtarum pertinent, vel, quod praefero, Nilum, Abyssinae flumen indicant, alibi quoque in plurali *נְאִרֵי מִצְרַיִם* *flumina Aegypti* vocatum. Chaldaeus pro Cuschaea *הַיַּם הַיָּבֵשׁ India* accipiens, non de India proprie sic dicta est intelligendus, sed de Arabia felice, parte Cuschaeae, Indiae nomine passim celebrata, cf. Assemani *Bibl. Or. T. I.* p. 359. 360. J. D. Michaelis *Chrestomathia Syr.* p. 16. ss. Ut nostro loco, ita etiam in Jesaja XI. 11 *Israëlitae* ex Cuschaea, Africae penetralibus revertuntur, et alio loco Ps. LXVIII. 32 ipsi Cuschaei munera afferunt Jehovae. *Israëlitae* nostro loco a Deo vocantur *עֲתִירֵי* *adorantes me* et *בְּתֵי פִנְיִי* *filia, dispersi mei*. Maluerim verbum *פִּינִי*, veteres secutus grammaticos,

pro participio Paul accipere, quam, duce Gesenio, pro nomine habere. Ipsa autem gens h. l. filiae, virginis personam induit, ita ut nec vocabulum בַּת merae tantum circumscriptioni inserviat, nec פִּיץ in genitivo sit effe-
rendum. Virgines enim dicuntur tum populi, veluti Chaldaei Jes. XLVII. 1. 5., Aegyptii Jerem. XLVI. 11., Judaei Thren. II. 5., tum urbes, ut Babylon, Zion, quod virginis sub specie a vatibus et artificibus effinge-
bantur. J. D. Michaelis reddidit: *die Nachkommen meiner Zerstreuten*. Egregie, modo בְּנֵי-פִיץ exstaret in textu; nunquam enim, quod sciam, בַּת de posteris dicitur. Illi, quondam dispersi, jam munere afferunt Deo, libertatis restitutae vindici, quod produnt verba יוֹבִילוּן מִנְהָרָי, posita vel pro מִנְהָה לִי, ut nomini additum sit suffixum separatim cum לִי Dativi po-
nendum, de qua constructione vide Genesium in *Lehrgebäude der Hebr. Sprache*, Lips. 1817. 8. §. 192., vel *munera mea* dictum pro muneribus mihi debitis, ut Ps. LVI. 13 נְדָרַיִךְ sunt *vota tibi debita*. Insignem h. l. lectionis varietatem textus exhibet versionis Alexandrinae. Legitur enim in Cod. Vaticano, Cyrillo, Hieronymo ἐν περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας προσδέξομαι ἐν διεσπαρμένοις μου, οἰσούσι θυσίας μοι *de finibus fluminum Aethiopiae suscipiam dispersos meos, afferent victimas mihi*; in Cod. Alex. ἐν περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἰσούσι θυσίας μοι, omissis vocabulis προσδέξομαι ἐν διεσπαρμένοις μου, in Theodoreto denique et Arabe προσδέξομαι τοὺς ἠκετεύοντάς με أَقْبَلُ الَّذِينَ نَتَضَرَّعُونَ إِلَيَّ. In quibus duplicem invenisse nobis visi sumus vocis עָתָר interpretationem, unam verbo προσδέξομαι, alteram verbis ἠκετεύοντάς με expressam. Quarum prior, verbo עָתָר significatione *preces exaudiendi*, προσδέχεσθαι τὴν δέησιν Ps. VI. 9, qua pollet Niphal נָעַתַר accepto, in participio forsā נָעַתֵּר *exaudiens sum*, exaudiam legit; posterior fluxit, ut videtur, e Symmacho, cujus apud Theodoretum exstat interpretatio ἠκετεύοντάς με τέκνα τῶν διεσπαρμένων ὑπ' ἐμοῦ.

Sed revertamur ad vatem nostrum, qui totus in exornando felici reversorum ab exilio statu, ita pergit in oratione Jehovae: *die illo non erubescas ob facinora tua, quibus in me deliquisti*, genti scilicet ab omnibus vitiorum maculis purgatae mihiq[ue] reconciliatae, ne memoria quidem scelerum ante patratorum erit molesta, cf. Jerem. L. 20. Nec, ut olim, bonis mixti erunt mali, humilibus superbi, nam *amovebo*, inquit Deus, *e medio tuo superbientes tuos in fastu*, insolenter superbientes tuos, *nec deinceps amplius te jactabis* [גְּבַהָהּ infinitivi est Kal forma feminina, ut מְשַׁבְּחָה Exod. XXIX. 19. קָרְבָּה Deut. V. 4.] *ob montem meum sanctum*, quo, ut certo praesidio gratiaeque divinae pignore, elati olim fretique, flagitiis secure sese dederant, cf. Jerem. VII. 4. ss. His itaque stolidè se efferentibus extinctis, *superstes erit gens humilis* [עָנִי i. q. עָנָו, observante Kimchio h. I. et Zach. IX. 9.] *et demissa*, soli Deo cum fiducia dedita, quod respiciens effatum Jesus, aetatis a vatibus optatae sperataeque auctor vere divinus, mansuetos affirmat dominos fore terrae, sanctae scilicet Deoque propriae Matth. V. 5., eosdem vero regni Messiani cives delineavit Noster v. 13. ut alienos a fraude et iniquitatis expertes — Christianis diceres similes, inspectis locis Matth. V. 27. X. 16. 1 Cor. V. 8. Tantis idem virtutibus praeditis non defuturum esse promittit summam vitae felicitatem, quieta enim fruentur pace et tranquillitate numquam turbata, gregis instar molliter recubantis, nemine exterrente, cf. Ezech. XXXIV. 14. Laeta tum acclamatione vs. 14. Israëlitis ad tale saeculum laudibus praedicandum excitatis; *removit*, subjungit, *Jehova judicia tua*, calamitates ex judicis supremi decreto poenarum loco perferendas, ut Ezech. V. 8., et verbum שָׁפַט pro *καταπίπτειν* ponitur 1 Sam. III. 13. al. Male Chaldaeus: אֲגִלִּי שִׁקְרָא מִגִּידִי deportavit [non, ut in Polyglottis redditur, *manifestavit*, cf. Jerem. XXIX. 4 דְּאֲגִלִּיתִי מִירוּשָׁלַם] *Dominus judices falsos e medio tui*, nomen abstractum מְשַׁפְּתִים pro concreto שִׁפְתִּים accepit,

respectu fortasse habito iudicum II. 3 castigatorum. — *Abstulit* (proprie everrit, de everrenda enim dōmo dicitur verbum פָּנָה Lev. XIV. 36.; integram vides imaginem Jes. XIV. 23.) *hostem tuum*, unumquemque hostium tuorum. LXX. [Ar.] λελύτρωται σε ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου, quod ad verbum esset Hebraice פָּדָה אוֹתָךְ מִיַּד אוֹיְבֶיךָ. Legerunt fortasse פָּדָה אוֹיְבֶיךָ, et, quod sensus inde prodibat ineptus, sua ex conjectura vocabula ἐκ χειρὸς adjecerunt. Quos secutus est Syrus. Rectius Chaldaeus et Vulgata: פָּלִי בְעַלֵּי דְרִבְיָךְ, *avertit* (leg. f. *everrit*, ut simili lapsu Luc. XV. 8 *evertit* pro *everrit* scriptum invenitur) *inimicos tuos*. *Rex enim*, pergit vates, *Israëlis, Jehova in medio tui habitat, non malum amplius videbis*. Ita LXX. [Ar.] Syr. οὐκ ὄψῃ, ܠܐ ܬܪܗܠܝܢ. Sed Chald. Vulg. ܠܐ ܬܪܗܠܝܢ, *non timebis*, vel quod putarent תִּירָא' scriptum esse pro תִּירָא', exciso Jod, ut in יִרְשׁ pro יִירְשׁ Jes. XIX. 7., vel quod lectionem hanc plenam, quam codices permulti manu et typis exarati apud Kennicottum et de Rossium exhibent, suis jam in voluminibus invenirent. Pro lectione tamen vulgari pugnant loci Jerem. XLIV. 17. ܠܐ ܬܐܝܬܝ ܠܐ ܕܠܝܢܐ, Ps. XC. 15. ܠܐ ܬܐܝܬܝ ܠܐ ܕܠܝܢܐ. — Allocutus deinde urbem praesidio divino tutam verbis: *ne timeas Sion, ne remittas manus tuas*, male a nonnullis, quae poëtice sunt dicta historice interpretantibus, de adhortatione ad strenuitatem in restaurando templo secundo intellectis, tantae vs. 17. fiducia addit causam: *Jehova, Deus tuus, in medio tui, heros* (pro *ut heros*, ommissa comparandi particula. LXX. [ὁ δυνάστης.] Syr. Chald. cum articulo reddentes vocem pro nomine Jehovae proprio acceperunt, ut Deut. X. 17. ܬܐܝܬ ܬܗܝܠ ܬܗܝܠ ܬܗܝܠ, quod tamen hoc etiam loco articulum requireret) *tibi erit saluti, laetabiturque de te gaudio*, quod vividius depingens Jesaja LXII. 5 *ut sponsus ait laetatur de sponsa sua, ita laetabitur de te Deus tuus*. Locutio שִׂישׁ שְׂמֵחָה iterum occurrit Ps. LXVIII. 4. Eundem vero Deum salutiferum condonaturum quoque esse hac aetate peccata temporis praeteriti, denuo indicat verbis

יִחְרִישׁ בְּאַהֲבָתוֹ *silebit in charitate sua*, ut reddidit Vulgata. Nam *silere* dicitur Deus impune ferens flagitia patrata, ut Ps. L. 21. אֱלֹהִים עָשִׂיתָ וְהִחַרְשְׁתָּי *num talibus*; tantis flagitiis, *a te patratis*, *sileam*? Quod a Nostro transfertur ad poenae condonationem, ut jam visum a Chaldaeo יִכְבוֹשׁ עַל הַכֶּה *subiget* i. e. operiet, condonabit, cf. Micha VII. 19 יִכְבוֹשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ, *peccata tua*. Veniam peccatorum prophetae Judaeis ab exilio reversis promittunt, cf. Jerem. L. 20 אֶסְלַח לְאַשֶׁר אֲשָׁאִיר, Micha VII. 17 — 19. Ezech. XXXVI. 35. XXXVII. 23. 28.

In ultima carminis parte, qua reditus in patriam ornatè describitur, versus *decimus octavus*, tum orationis brevitate, tum sensuum ambiguitate tam impeditus est, ut interpretum fere quisque aliam textus vulgaris vel explicandi, vel mutandi rationem sequatur. Quorum cum sint prae- cipuae sententiae jam a Rosenmuellero illustratae dijudicataeque, sufficiet hoc loco meam tantum apponere, observationibus quibusdam additis, quae ad melius intelligendos interpretes veteres faciunt. Vertendum esse censeo:

Lugentes ob coetus tuos abrogatos congregam,

Ut e tuorum sint numero.

Oneris quidem instar impositum tibi fuit opprobrium —

19. *En ipse jam cum opprimentibus te cunctis*

Hoc ipso agam tempore;

Servabo claudicantes, dispersos colligam;

Ut laudem consequantur, nomenque gloriosum

In omni, qua erubuerunt, regione.

In Judaeorum expulsorum sorte cum id videretur miserrimum, quod procul a loco sanctuarii quondam splendidissimi nec festos in frequentissimo popularium conventu dies possent peragere, *ob coetus* laetos, jam abrogatos, eos vocat *lugentes*. לִיגֵי *lugentes* est partic. Niphal verbi יָגַה in Niphal *luxit* Thren. I. 4. coll. 5. III. 32. 33. Jes. LI. 23. Job. XIX. 2. Vim eandem

neutralem in conjugatione Niph'al alia quoque induunt verba, ut נָאֲנַח *suspiria duxit*, Status vero constructi ante praefixa non rarus est usus, veluti in חוּסִי בו Ps. II. 12. עָבְרִי בְעֵמֶק Ps. LXXXVII. 7, cf. Schroederi *Institutt. Synt. reg.* XIII. XCII. b et J. D. Michaelis *Gramm. Syr.* §. 128. Praepositio, quae sequitur, מִן significat h. l. *ob*, *propter*, veluti Exod. II. 23. וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבָדָה *et ingemuerunt filii Israël ob servitutem*. Nomen מוֹעֵד in universum tempus denotat certis terminis circumscriptum; deinde vel ad dies festos tempore constituto celebrandos, vel coetus festis illis diebus confluentes, vel denique templum, locum quo coetus festa agentium conveniunt. Quarum significationum alteram hanc potissimum ob causam praetuli, quod verbum *congregandi* אָסַף lugentibus ob *coetus* abrogatos aptissime respondeat. Similis obvia sententia in Jeremia Thren. I. 4. *Lugent viae Sionis vacuae a meatibus ad coetus* (בָּנֵי מוֹעֵד), quin ipsa Hierosolymorum urbs קִרְיַת מוֹעֲדֵינוּ *civitas conventuum nostrorum* dicitur Jes. XXXIII. 20. Quos jam consolaturus lugentes fausta promittentis addit Dei effatum הִי אֶסְפֶּנִּי מִמָּקָרָם *colligam*, reducam eos ad sacros tripudiantium coetus, *ex te erunt*, tui, inquam, cives erunt, o Hierosolyma, quasi filii ex te nati; filius enim esse dicitur מִן הָאִשָּׁה *ex femina* 1 Sam. II. 20., urbis autem cives cum filiis comparantur, veluti Ps. LXXXVII. 4. *Tunc dicetur de Sione: cuncti ibi nati sunt!* cunctae orbis terrarum gentes inter Sionis cives recensebuntur. Jam tristiore denuo in memoriam revocans exulum sortem, dicit: *ut onus* [מִשָּׂאתָ i. q. כְּמִשָּׂא *onus*, a נָשָׂא *portavit*, positum h. l. pro כְּמִשָּׂאתָ, omissa comparatione] *illae* (Sioni, vel tibi, ex lectione facilliori עֲלֶיךָ, a Verss. et Codd. expressa) *fuit opprobrium*, oneris instar Sionis incolis, inter alienigenas degentibus, hostium incubuerunt opprobria. Sed oratio subito abrupta ad laetiores iterum pergit redemptorum statum. *En cunctis cum oppressoribus tuis ipse hoc agam tempore*. Sic laeta, inserta malorum praeteritorum memoria, laetiora etiam

evadunt, et vi quadam oppositorum accrescunt. Quae eadem vis iis inest, quae subjiuntur, *ut laudem consequantur, nomenque gloriosum in omni qua erubuerunt, regione.* Quanta, sensus est, erit mutatio illa, qua gens, non multo ante cujuscunque hostis opprobriis exposita, contumeliarumque mole quasi oppressa, omnes jam, ipso Domino duce atque imperatore, debellabit adversarios, summaque victoriae decorabitur gloria!

Inter veteres interpretes, et lectionum varietate et sensuum diversitate dissentientes, unum tantum Alexandrinum, textum secutum prae omnibus sententiae, quam fundit, concinnitate sese commendantem, accuratius h. l. illustrare sufficiet. Legisse autem videtur:

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ גְּבוּר יוֹשִׁיעַ :

יֵשִׁית עֲלֶיךָ שְׂמֵחָה וַיַּחֲדִישׁ בְּאַהֲבָתוֹ 17.

וַיֵּל עֲלֶיךָ בְּרִנָּה כִּי־מֵעַד :

אֶסְפָּתִי מִמִּפְיָךְ חַי מִי שְׂאֵת עֲלֶיךָ הִרְפָּה : 18.

Κύριος, ὁ Θεός σου ἐν σοί, ὁ δυνατός, σώσει σε
17. Ἐπάξει ἐπὶ σε εὐφροσύνην, καὶ καὶνιεῖ σε ἐν τῇ ἀγα-
πήσει αὐτοῦ,

Καὶ εὐφρανθήσεται ἐπὶ σε ἐν τέρψει ὥς ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς,
18. Καὶ συνάξω τοὺς συντετριμμένους σου. οὐαί, τίς
ἔλαβεν ἐπ' αὐτὴν ὀνειδισμόν.

Quae ad verba sunt Latine:

*Dominus in medio tuo, potens, te servabit,
Impertietque tibi gaudium, renovabitque [te] amore suo,
Exultabitque de te laetitia ut diei festi.*

En, concussos tuos congregabo!

Vae! omnibus, qui opprobrio te affecerunt!

Sententia inde oritur expedita, tum inter se, tum orationis cum nexu apte cohaerens, ad quam illustrandam pauca tamen sunt annotanda. Ἐπάξει ἐπὶ exprimit Hebraicum **עַל יְשִׁית**, ut Jes. XV. 9. ἐπάξει ἐπὶ est pro **עַל יְשִׁית** positum. Quod verbum *impertiendi aliquid* notione occurrit Gen. IV. 25 **וְרַע אָחֵר לִי אֱלֹהִים שָׂת לִי** *impertiet mihi Deus semen aliud*. Vocabulis *καὶνῆς* δε redditur **יְהִי** pro **יִהְיֶה**, mutatis literis Daleth et Resch. Quam eandem lectionem ex Alexandrino repetunt Arabs et Hieronymus: **يُحَدِّثُكَ بِحُبٍّ**, *et innovabit te in charitate sua*, ex fonte Hebraeo Syrus **ܡܢ ܕܝܢ ܕܝܢ**. Verbum **יְהִי** de urbe renovanda, restituenda ut h. l. dicitur Jes. LXI. 4. Sententia similis occurrit Jes. LXV. 17. 18. Lectionem illam inter recentiores probaverunt Lud. Capelli, Hubigantius, Dathius, J. D. Michaelis (N. Or. Bibl. Vol. II. p. 232 ss.) Moldenhauerus, G. L. Bauerus, Dahlius, Antonius; contra jam monente Buxtorffio in Anticriticis p. 689: pronominis secundi ellipsin esse duram, ejusdem vero in textum receptionem arbitrariam. Verbis *ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς* respondent Hebraica **בְּיוֹם מוֹעֵד**, pro **בְּיוֹם מוֹעֵד** scripta, et ad verbum sequentem translata. Eodem modo Syrus. Summa autem laetitia eo denotatur gaudio, qui festis regnat diebus. Vocabula *τοὺς συντετριμμένους σου* Hebraicum produnt **מִמִּכָּה**, partic. Hoph. verbi **מָכָה**, Arabibus **مَكَّ**, Syris **ܡܚܝܬܐ** *depressit*, *praecipitem reddidit*, quo h. l. significantur Israelitae exsules utpote oppressi, afflicti. *οὐαὶ* Hebraice esset **הוֹי**, pro **הוֹי** scriptum, cf. Hieronymum h. l. Ita etiam Chaldaeus legit. *τὸς ἔλαβεν* est Hebraice **נָשָׂא חֲרָפָה עַל**, infinitivo verbi **נָשָׂא** loco verbi finiti accepto. Locutio *convicia protulit contra aliquem* occurrit Ps. LXIX. 8. Consentit Syrus, nec alienus est ab hac lectione Chaldaeus, qui verbum quidem **נָשָׂא**, sed significatu diverso: *arma portavit contra aliquem* expressit. Vides itaque, hanc Alexandrinorum interpretationem textum sequi singulis tantum litte-

ris a recepto recedentem, facilioremque fundentem sententiam. Quae quantumvis sit speciosa, tamen accurate nobis erit cavendum, quo minus a vulgari, utpote difficiliore, nec deteriore exhibente sensum, recedamus.

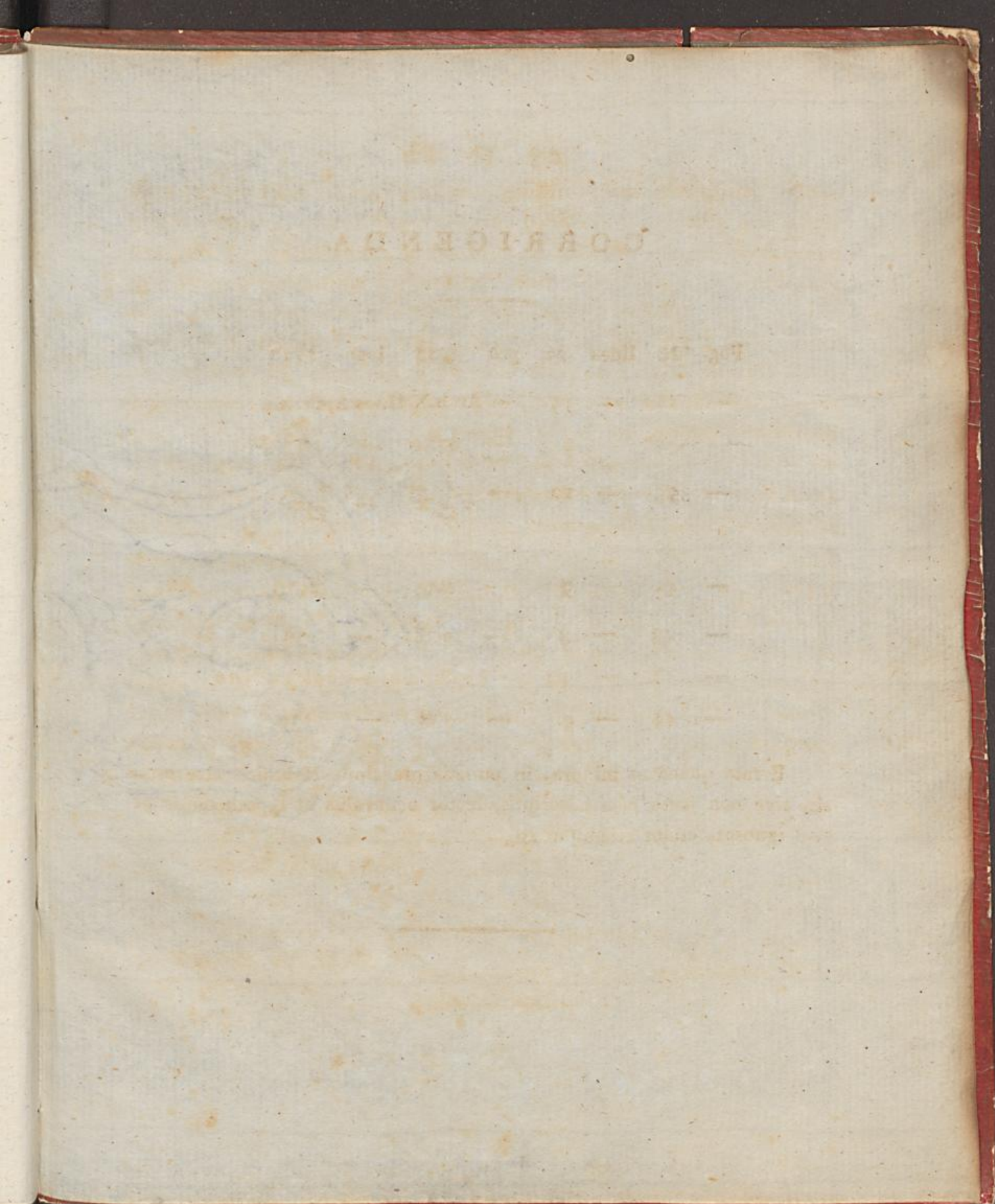
Versu *undevigesimo* verbum עָשָׂה vim obtinet *hostiliter agendi cum aliquo*, i. q. formula integra בְּחֶמְחָה עָשָׂה Ezech. XXIII. 25. Sic עָשָׂה cum Jerem. XVIII. 23. בָּעַת אֶפְרָיִם עָשָׂה בְּהֶם, nec non cum ל *malo affecit aliquem* Gen. XXVII. 45. XLII. 25. Exod. XIV. 11. Ps. LVI. 12. coll. Hebr. XIII. 6. Chaldaeus reddidit הָא אֲנָא עָבִיד וְמִרְאָה, ac si עָשָׂה idem significaret quod כָּלָה I. 18., quocum consentit Vulgata: *ecce ego interficiam*. Aliam ingressi viam LXX [Vat. Hieron.] ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ ἐν σοὶ ἐνέκην σου [μου, ἐμοῦ Theodor. Barb. Ar., qui item ποιεῖν sensu bono, quem habet Ps. LII. 9 [11]. CXXVI. 3. Marc. VII. 12, ὁμοῦ ἁπλοῦς reddidit.] exprimunt lectionem Hebraicam הִנְנִי עֹשֶׂה עִתָּךְ לְמַעַנִי. Syrus: *ecce reddam* [عَرَضْتُ] eos omnes humiles [لِغُلَامَاتٍ] in medio tui, legit עָשָׂה אֶת-כָּל-מַעַנִים כָּךְ. Similem hostium tempore theocratiae restitutae eversio- nem praedicat Malachia III. 21. Denique, quae subnectuntur a Nostro: *claudicantes servabo, colligam dispersos*, illustranda sunt ex imagine gregis dispersi, de Israëlitis extorribus solenni, cf. Ezech. XXXIV. 12—16. Micha V. 6. 7. Sic tandem Jehova, confirmando quae jam promiserat, versu *vigesimo* finem imponit effato sublimi verbis:

*Eodem vos adducam tempore,
Eodemque vos colligam tempore;
Gloriososque vos laudatosque
Cunctis reddam terrarum gentibus,
Reducendo captivos vestros, vobis intuentibus.
Ita fatus est Jehova.*

CORRIGENDA.

Pag.	10	linea	26	pro	רצעי	lege	רועי
—	16	—	15	—	Arch.X.II.	—	Arch.X.II.
—	35	—	2	—	סוללם	—	סוללה
—	35	—	12	—	נִבְנָה	—	נִבְנָה
—	40	—	17	—	δημωνια	—	δημωνια
—	41	—	9	—	חרול	—	חרול
—	43	—	3	—	tectiis	—	tectis
—	43	—	10	—	solitudini	—	solitudine
—	44	—	4	—	אָרן	—	אָרן

Errata quaedam minora, in punctis praecipue Hebraicis sive omis-
sis, sive non justo loco adscriptis, lector benevolus ut typothetae impe-
rito ignoscat etiam etiamque rogo.



HT 015 803580

